

Kilpilahti ja Kulloo

Asemakaava ja asemakaavan muutos, AK 557

Maisema- ja kulttuuriympäristöselvitys

4.9.2024

Kilpilahti ja Kulloo

Kannen kuva: Porvoon kaupunki, 2014

SISÄLLYSLUETTELO

1	Johdanto	2
1.1	Tarkoitus ja tavoitteet	3
1.2	Menetelmät ja aineistot	3
1.3	Aiemmat selvitykset	4
2	Selvitysalue.....	5
2.1	Maisemamaakunta.....	6
3	Maiseman perusrunko	7
3.1	Maa- ja kallioperä.....	8
3.2	Topografia ja maisemarakenne.....	10
3.3	Pintavedet.....	14
3.4	Kasvillisuus ja suojelualueet	16
3.5	Maisemakuva	20
4	Maiseman ja kulttuuriympäristön kehitys ja arvot	25
4.1	Maankäytön kehitys	25
4.2	Valtakunnalliset ja maakunnalliset arvot	28
4.2.1	Kansallismaisema.....	28
4.2.2	Arkeologiset kohteet	28
4.2.3	Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (VAMA).....	29
4.2.4	Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt.....	30
4.2.5	Maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt.....	32
4.2.6	Paikallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt	33
4.3	Suunnittelualueen rakennettu ympäristö	35
4.3.1	Teollisuusrakentaminen.....	38
4.3.2	Asuinrakennukset	50
5	Johtopäätökset.....	64

Kilpilahti ja Kulloo

Asemakaava ja asemakaavan muutos, AK 557

Maisema- ja kulttuuriympäristöselvitys

1 Johdanto

Kilpilahden ja Kulloon alueelle ollaan laatimassa asemakaavaa ja asemakaavan muutosta, jossa tavoitteena on elinkeinotoiminnan edistäminen nykyisellä paikallaan sekä liiketoiminnan kehittäminen kohti hiilineutraaliutta. Liiketoiminnan kehittäminen edellyttää mahdollisuuksia toteuttaa alueelle tuotantolaitoksia tai - yksiköitä sekä näitä palvelevia varastointi- ja terminaali-alueita. Kaavamuutoksella tavoitellaan kaavallista joustavuutta ja rakentamistehokkuutta tuotantolaitosten toteuttamiseen nykyisillä tuotanto-alueilla tai niiden reunoilla. Toiminnan monipuolinen kehittäminen edistää koko Kilpilahden ja sen lähialueiden ympäristö- ja ilmastoystävällisyyttä.

Tämä maisema- ja kulttuuriympäristöselvitys tehdään osana asemakaavatyötä Neste Oyj:n ja Borealis Polymers Oy:n toimeksiantona. Maisema- ja kulttuuriympäristöselvityksessä kootaan asemakaavatyölle riittävät tiedot alueen maisemasta ja kulttuuriympäristön arvoista ja erityispiirteistä. Tehtävänä on ollut tunnistaa merkittävät ympäristöt ja kohteet sekä selvittää, onko rakentamistavassa ja rakennusten sijoittelussa tunnistettavissa sellaisia piirteitä, jotka tulisi ottaa huomioon maankäytön suunnittelussa ja uudisrakentamisen ohjauksessa. Selvityksen pohjalta tulee voida arvioida uuden rakentamisen ja asemakaavaratkaisujen vaikutuksia olemassa olevaan rakennettuun ympäristöön ja maisemaan. Selvitystyön yhteydessä on laadittu rakennuskohdeinventoinnit loma-asunnoista, teollisuusalueen keskeisistä rakennuksista ja Nybyn kyläympäristön kohteista (kohdekortit eivät ole julkisia).

Selvityksen on laatinut A-Insinöörit Suunnittelu Oy:stä arkkitehti Johanna Närhi sekä suunnittelija Jaana Virtanen. Selvityksessä on hyödynnetty myös muita kaavoitusprosessin yhteydessä tai aiemmin laadittuja selvityksiä.

1.1 Tarkoitus ja tavoitteet

Selvityksen tarkoituksena on tuottaa tausta-aineistoa Kilpilahden ja Kulloon asema-kaavan muutostyön sekä uuden rakentamisen ja asemakaavaratkaisun vaikutusten arvioinnin tueksi.

Tavoitteena on kuvata alueen maiseman ja rakennetun ympäristön nykytilannetta ja alueella hahmottuvia aluekokonaisuuksia, maisemarakennetta, maisemakuvaa ja selvittää alueen maisemalliset ja kulttuurihistorialliset erityispiirteet ja arvot. Selvityksessä on arvioitu ainoastaan rakennettua kulttuuriympäristöä ja maisemaa, näiden muutok-sensietokykyä ja haavoittuvuutta. Selvityksessä arvioidaan kokonaisuuden ja kulttuuri-historiallisen merkittävyyden kannalta olennaiset vaalittavat kohteet ja alueet, ja anne-taan tarvittaessa suosituksia niiden vaalimisesta. Muut toiminnalliset, taloudelliset tai sosiaaliset näkökulmat tulevat käsiteltäväksi kaavoitusprosessissa, jossa yhteensovi-tetaan eri näkökulmia.

Tarvittaessa uusien merkittävämpien laitosten toteuttamisen pääasialliset vaikutukset maisemaan arvioidaan osana mahdollista ympäristövaikutusten arviointimenettelyä (YVA-menettely).

1.2 Menetelmät ja aineistot

Työn lähtökohtana ovat aiemmat inventointitiedot, aiemmin tai maastokäynnillä tunnis-tetut arvot ja suojelupäätökset sekä karttamateriaalit. Maastokäynnillä on inventoitu aiempien inventointien ulkopuolelle jääneitä rakennetun kulttuuriympäristön kohteita sekä arvioitu rakentamisen vaikutuksia maisemaan.

Maastossa tarkistettavia ja inventoitavia kohteita olivat Kilpilahden teollisuusalueen hallintoalueen rakennukset sekä alueen läheisyydessä suojavyöhykkeellä 1 sijaitsevat asuinrakennukset, joita ei voida nyt laadittavassa asemakaavassa osoittaa enää asu-miskäyttöön.

Lisäksi maastokäynnillä tarkasteltiin teollisuusalueen näkyvyyttä maisemassa eri suun-nista.

Teollisuuden inventoidut rakennuskohteet sijaitsevat hallintoalueilla, joille on pääsy erillisellä kulkuluvalla. Inventoiduiksi valitut kohteet edustavat teollisuutta palvelevia toimisto-, tutkimus-, ruokala-/palvelu-, huolto-/korjaamo- ja varastorakennuksia eri vuosikymmeniltä. Ne erottuvat alueen muusta teollisesta ympäristöstä joko käyttötarkoitukseltaan, arkkitehtuuriltaan tai ne muodostavat muusta ympäristöstä erottuvia rakennusryhmiä. Inventoitaviksi valittiin Nesteen alkuperäiset hallinto- ja huoltorakennukset, teknologiakeskus, Petrokemian tehtaiden ympäristöstään erottuvat rakennukset sekä Sandvikenin edustustilat. Muu rakennettu ympäristö muodostuu mm. tuotantolaitoksista (putkistoja, pumppuja, kookkaita säiliöitä, kulkusiltoja ym. tuotantoon liittyvää tekniikkaa), yhdyskuntatekniikkaan liittyvistä laitoksista, väliaikaisista pressuhalleista, muista varasto- ja korjaamohalleista, sataman tiloista tai palokunnan tiloista.

Arvojen määrittelyssä on kiinnitetty huomiota arkkitehtoniseen, historialliseen ja ympäristölliseen arvotukseen. Arvojen määrittelyssä tarkastellaan rakennetussa ympäristössä havaittavaa kerroksellisuutta ja eri aikakausien tunnistettavuutta, alueellista eheyttä/hajanaisuutta sekä rakennustaiteellisia, historiallisia ja ympäristöllisiä erityispiirteitä. Olennaista on rakennuksen/rakennusryhmän asema maisemassa tai kaupunkikuvassa, alkuperäisen rakentamistavan historiallinen säilyneisyys ja edustavuus rakennustyyppinä tai historiallinen arvo osana alueen kehityksen ilmentäjänä.

Inventointikortit eivät ole julkisia.

1.3 Aiemmat selvitykset

Alueelta on olemassa joitakin aiempia selvityksiä, joiden johtopäätöksiä on hyödynnetty tässä selvityksessä.

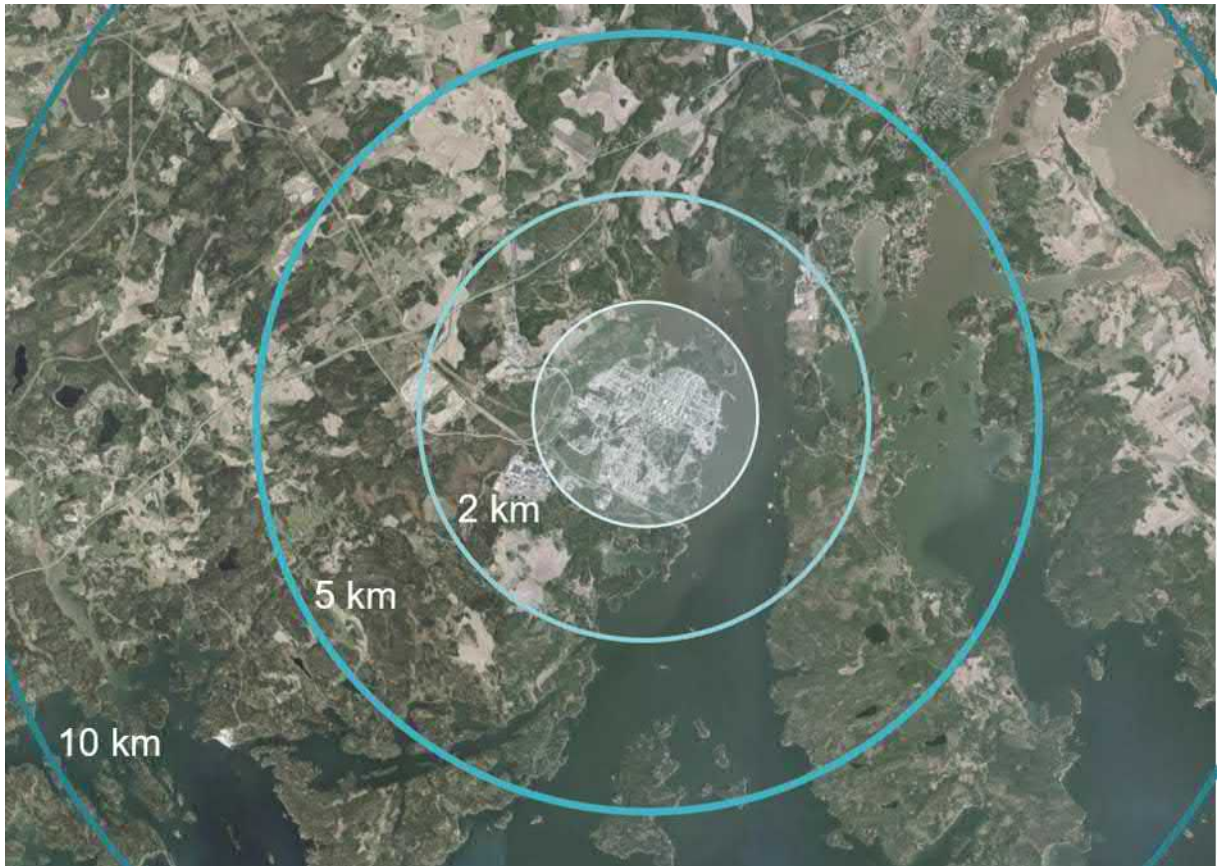
- Kilpilahden luontoselvitys, Sweco 2023
- Kilpilahti-Kulloo-Mickelsbölen osayleiskaavan luontoselvitys, Porvoon kaupungin ympäristönsuojelu ja kaupunkisuunnittelu 2023
- Porvoon keskeiset alueet Kulttuuriympäristöselvitys 2020–2021, Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson
- Kilpilahden, Kulloon ja Mickelsbölen osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitys, Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson 2021

- Nesteen jalostamo Porvoossa ja Linde, Ympäristömeluselvitys, HMMT Partners Oy, 2021
- Porvoo Capacity Growth-projekti, NEXBTL laitoksen rakentaminen Porvoon Kilpilahteen, Ympäristövaikutusten arviointi, AFRY syyskuu 2020
- Porvoo, Kulloo, Kilpilahti ja Mickelsböle. Osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi, Museoviraston Arkeologiset kenttäpalvelut 2015
- *Missä maat mainioimmat – Uudenmaan kulttuuriympäristöt* – selvitys, Uudenmaanliitto, 2012, päivitys 4. vaihemaakuntakaavan yhteydessä 2016
- Uusimaa, Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet, VAMA 2021, Ympäristöministeriö, Syke 2021

2 Selvitysalue

Selvitysalue sijaitsee Porvoon Kilpilahdessa, lähellä Porvoon kaupungin sekä Sipoon kunnan rajaa ja noin 15 kilometrin päässä Porvoon keskustasta länteen. Kilpilahti on pohjoismaiden suurin kemianteollisuuden keskus, jonka pinta-ala on noin 13 km². Toiminnan luonne on muuttumassa öljyntuotantoalueesta kiertotalousalueeksi.

Porvoonväylä (valtatie 7) kulkee noin kolmen kilometrin päässä teollisuusalueen luoteispuolella. Se muodostaa selkeän maisemarajan tarkastelualueelle. Selvitysalue on pääosin Kilpilahden suurteollisuuden käytössä olevaa rakennettua ympäristöä. Teollisuusalue rajautuu pohjois- ja itäpuolelta merialueeseen Svartbäckinselkään, jonka vastarannalla sijaitsevat Tolkkinen ja Emäsalo. Tarkastelua on suoritettu Kilpilahden ja Kulloon alueella ja sen lähietäisyydellä noin 0–2,5 kilometrin etäisyydellä teollisuuslaitoksista. Tällä etäisyydellä teollisuusrakentamisen vaikutus maisemassa voi olla hallitseva.

Kuva 1. 1 km, 2 km ja 5 km säteiset etäisyysympyrät selvitysalueesta.

2.1 Maisemamaakunta

Kiilpilahti ja Kulloo sijaitsevat Eteläisen rantamaan maisemamaakunnassa sekä edelleen Suomenlahden rannikkoseudun maisemaseutuun. Suomenlahden rannikolla paljaiden ja metsäisten kalliomaiden osuus on huomattavan suuri. Maiseman arvokkaita elementtejä ovat mm. jokilaaksojen kulttuurimaisemat, kylät ja kartanot sekä merelliset miljööt rannikolla ja saaristossa.

Eteläisen rantamaan alue on muinaista merenpohjaa ja korkokovaltaan pääasiassa alavaa. Maisema peruselementtejä ovat pohjoiseteläsuuntaiset jokilaaksot ja niiden väliin jäävät laajat viljavat tasangot. Peltoalueiden välissä on kumpuilevia ja metsäisiä kallioalueita, jotka ovat paikoin paljastuneita.

Suomenlahden rannikkoseudun ja saariston maisemat ovat pienipiirteisiä ja vaihtelevia, mikä johtuu maa ja kallioperän sekä merenlahtien rikkonaisuudesta sekä perinteisten elinkeinojen monipuolisuudesta. ([Eteläinen rantamaa, Suomenlahden rannikkoseutu - PDF Free Download \(docplayer.fi\)](#))

Porvoon keskeisten alueiden osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvityksessä Kilpilahden alue kuuluu Sisäsaariston ja mannerrannikon maisema-alueeseen (S3). Selvityksen raportin mukaan sisäsaaristossa maapinta-ala ja meripinta-ala jakautuvat melko tasan. Itä-Uudenmaan rannikon suurimmat saaret kuuluvat sisäsaaristovyöhykkeeseen ja maisemakuva etenkin saarten sisäosissa on paikoin hyvinkin mantereinen. Suurimmilla saarilla on melko laajoja maanviljelysalueita ja metsätalousalueita. Varsinaisten saarten lisäksi tähän vyöhykkeeseen voidaan laskea kuuluvaksi nyt jo kiinteässä manneryhteydessä rannikkoon olevat suurimpien mereen työntyvien niemien kärjet. Maisemallisesti vyöhyke on hyvin pienipiirteistä ja vaihtelevaa, mihin vaikuttaa suuresti lahtien, poukamien ja salmien muotoutuminen saariketjujen väliin ja rikkonaisen rantaviivan poimuihin. Alue on muutamia korkeimpia harjanteita lukuun ottamatta ollut Litorinamerivaiheessa veden alla. Maisema koostuu laakeista, metsäisistä kallio- ja moreenivyöhykkeistä, joiden välisiin painanteisiin sijoittuvat savikot.

([2 1 FI Porvoon keskeiset KYMP.pdf](#), Porvoon keskeiset alueet Kulttuuriympäristöselvitys 2020-2021, Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson)

3 Maiseman perusrunko

Kilpilahden ja Kulloon alueen luonnonmaisemaltaan vaihtelevaa. Luonnonmaiseman päätyyppinä on kankaremaasto, jossa korkeuserot harvoin ovat suuria. Maisema koostuu laakeista, metsäisistä kallio- ja moreenivyöhykkeistä, joiden välisiin painanteisiin avautuu laajoja viljelyaukeita, jotka sijaitsevat Litorinameren pohjaan kerrostuneilla savikoilla. Selvitysalueen pohjoispuolella viljelysten reunustama Mustijokilaakso mutkittelee moreeni- ja kallioselänteiden välissä. Kapeiden viljelykseen otettujen savimaiden reunamilla on keskiajalta periytyneitä pienipiirteisiä kyliä. Asutus seurailee jokea ja viimeistään 1700-luvulla rakentunutta tiestöä. Alueen kulttuurimaiseman piirteet ovat muovautuneet alueella harjoitettujen elinkeinojen, maanviljelyn, karjanhoidon ja kalastuksen tuloksena. Jokilaaksot ja maaston alavat paikat on vähitellen avattu peltoviljelylle.

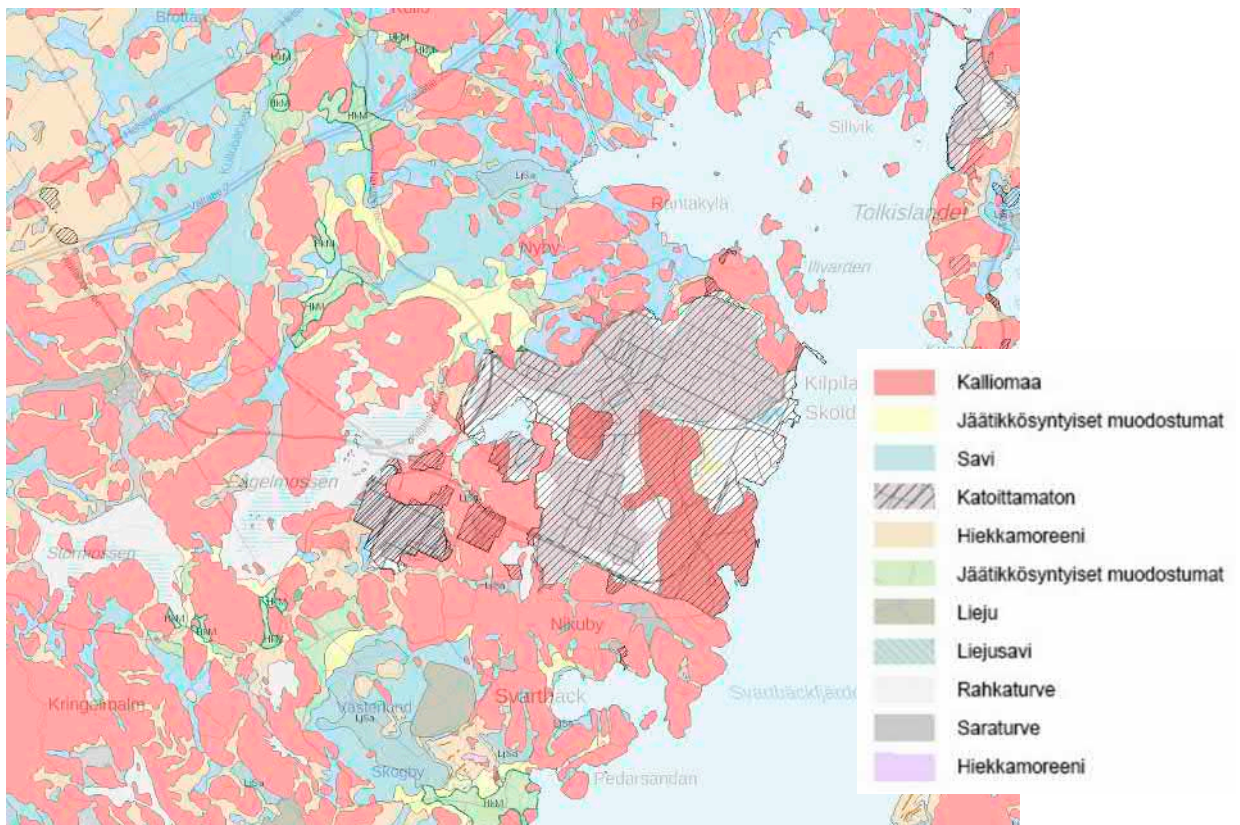
Kuva 2. Kallioista ja maastomuodoiltaan vaihtelevaa Kilpilahtea (A-Insinöörit, 2020).

3.1 Maa- ja kallioperä

Pohjaveden suojasuunnitelmassa on esitetty teollisuusalueen ja sen ympäristön maaperä-, kallioperä- ja vesiolosuhteet (Suojasuunnitelman päivitys WSP 2011). Selvitysalue sijaitsee Suomenlahden rannikolla, jolle on tyypillistä rikkonainen rantaviiva. Alueen maaperä on pääsääntöisesti kalliota ja topografialtaan vaihtelevaa. Kalliopaljastumien välissä on loivamuotoisia painaumia, jotka ovat yleensä maapeitteisiä. Alueen kallioperä on hyvin ruhjeista, mikä näkyy maastossa selvinä loivapiirteisinä laaksoina tai paikoitellen jyrkkärajaisina ja kapeina painumina. Teollisuusalueen eteläosassa ruhjelaaksot ovat lähes etelä-pohjoissuuntaisia, mutta ne kaartuvat koilliseen teollisuusalueen keskivaiheilla. Etelässä on lisäksi yksi huomattava luode-kaakko suuntainen ruhjelaakso. Aluetta on muokattu voimakkaasti tuotantolaitosten rakentamisen yhteydessä, jolloin mittavat louhintatyöt säiliöalueilla ja notkelmien täytöt ylijäämämassoilla ovat muuttaneet alueen topografiaa tasaisemmaksi. Kilpilahden tuotantolaitokset on rakennettu pääsääntöisesti ruhjeiden välisille alueille, joten ruhjeet toimivat pintavesien kerääjinä. Ruhjeiden lisäksi aluetta halkovat useat, ruhjevyöhykkeitä huomattavasti pienemmät kallion rikkonaisuusvyöhykkeet. Kallion rikkonaisuusvyöhykkeistä

noin puolet kulkee suunnassa koillinen-lounas ja puolet suunnassa luode-kaakko. Näiden lisäksi on joitakin rikkonaisuusvyöhykkeitä, jotka poikkeavat kulkusuunniltaan edellä mainituista. (Suojasuunnitelman päivitys WSP 2011)

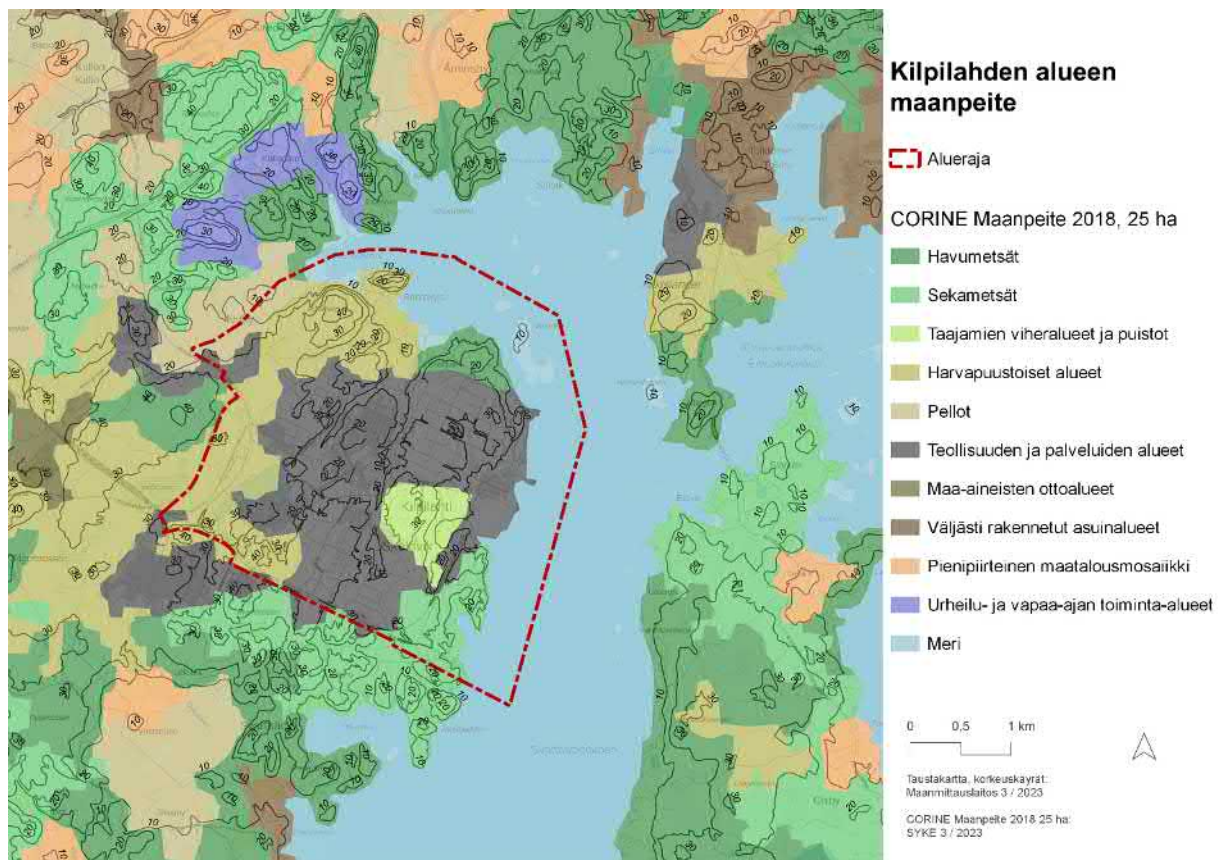
Suojasuunnitelman päivityksen (WSP 2011) perusteella teollisuusalueen vallitsevin maalaji on moreeni. Tiiviiksi pakkautuneet pohjamoreenit ja niiden päällä löyhempänä kerroksena olevat pintamoreenit syntyivät viimeisen jääkauden aikana. Kallioperän ruhjeissa ja notkelmissa tavataan yleisesti savea ja silttiä. Painanteet, joissa on aikoinaan ollut seisovaa vettä, ovat usein soistuneita. Tutkimusalueen maaperän on kuvailtu olevan pohjaveden esiintymisen ja virtauksen kannalta huonosti vettäjohtava ja antoisuudeltaan pieni. Alueella ei siis ole pohjavesimuodostumaksi luokiteltavia, laajoja ja hyvin vettäläpäiseviä, yleensä soraa tai hiekkaa olevia maaperämuodostumia. (Suojasuunnitelman päivitys WSP 2011)

Kuva 3. Ote maaperäkartasta (Maankamara.fi, 2021).

3.2 Topografia ja maisemarakenne

Kilpilahden teollisuusalue on pääasiassa topografialtaan melko tasainen alue, jota ympäröivät jonkin verran maastonkorkeudeltaan vaihtelevat metsäalueet. Teollisuusaluetta etelässä rajaavat metsäalueet ovat vaihtelevan mäkisiä, kun taas lännessä teollisuusaluetta rajaavat metsäalueet ovat lähtökohtaisesti harvapuustoisempia sekä korkeusvaihtelultaan tasaisempia. Lännessä maisemaa avartaa myös maa-aineistenotto-alueet, muut teollisuusalueet, pellot sekä tieyhteydet valtatie 7:lle. Kilpilahdentie on louhittu ympäristöään matalammalle korkeustasolle. Teollisuusalueen läheisyyteen saavuttaessa tie on rakennettu penkereelle ja tie ylittää rautatien. Kilpilahdentien varressa on suota (Fågelmossen Natura 2000-alue), jonka takana muovitehtaiden teollisuusalue hallitsee maisemaa. Suot hallitsevat Kilpilahdentien maisemakuvaa myös kaava-alueen länsirajalla. Kilpilahden teollisuusalueella maasto on topografialtaan pie-nipiirteisemmin vaihtelevaa kuin teollisuusalueen ympäristössä.

Kuva 4. Maanpeite (Corine 2018, SYKE 3/2023). Teollisuusalueen keskellä oleva merkintä taajamien viheralueista tai puistoista on aineistossa virheellinen (kirkkaan vaaleanvihreä). Kyseisellä kohdalla on harvapuustoisempi alue, mutta sitä ei ole rakennettu puistoksi.

Nesteentietä alueelle saavuttaessa maasto laskee moottoritietä kohti Nybyn alavia peltoaukeita. Dankelmansbacken ja Lillbondas erottuvat topografialtaan muuta ympäristöä korkeampina kohtina maisemassa. Samalle kohtaa Nesteentien eteläpuolelle on toteutettu uutta Kilpilahden yritysalueita ja alueella on tehty merkittäviä louhintoja ja maansiirtotöitä, joten sen osalta topografia ei ole enää luonnonmukainen. Nyt kaavoitettava alue ulottuu Nybyn alavalle peltoaukealle. Kilpilahden suurteollisuusalue ei hallitse maisemakuvaa Nesteentietä tai Lillbondasin suunnasta tarkasteltaessa. Kaava-alueen pohjoisosassa Rantakylän alueella harvapuustoisesta metsäisestä maastosta kohoaa ympäröivästä maisemasta teollisuusalueen pohjoispuolella noin 40 metrin merenpinnan yläpuolelle. Lisäksi teollisuusalueen pohjoispuolella joenuoma yhdistyy lahteen avartaen jonkin verran ympäröivää rantamaisemaa. Teollisuusalueita rajaavat pohjoisosan metsäalueet säilyttävät kuitenkin maiseman Kulloosta ja Mustijoelta etelään päin metsäisenä.

Kuva 5. Ilmakuva ja rinnevarjoste, Maanmittauslaitos 3/2023.

Teollisuusalue rajautuu idässä mereen, josta aukeaa maisema lahdelle sekä metsäiselle vastarannalle. Näkymää teollisuusalueelta Svartbäckinselälle rajaa teollisuusalueen eteläosaan sijoittuva metsäinen viheralue, joka kohoaa korkeusvaihtelultaan muusta teollisuusalueesta. Teollisuusalueen itäisiltä satama-alueilta on pitkä näkymä etelään lahtea pitkin merelle päin. Satama-alueen osilta rantaviiva on avointa, mutta muuten ranta-alueet ovat lähtökohtaisesti metsien rajaamia.

Kuva 6. Viistokuva Svartbäckinselän suunnasta, 2014, Porvoon kaupunki.

- Maisemallista arvoa omaavat, ympäristöstä erottuvat selänneet
- Vahvat maiseman rajat
- Peltomaisema
- Alavat alueet
- Suot
- Korkeammat kohdat teollisuusalueen sisällä, ei maisemallista merkitystä laajemmin
- Uoma
- Merkittävä rakentamisen aiheuttama muutos maisemassa
- Rakentamisen suuntaus esitetty valkoisilla koordinaattiristeillä

Kuva 7. Maisemarakenne (A-Insinöörit 2023, taustalla ilmakuva ja rinnevarjoste, Maanmittauslaitos).

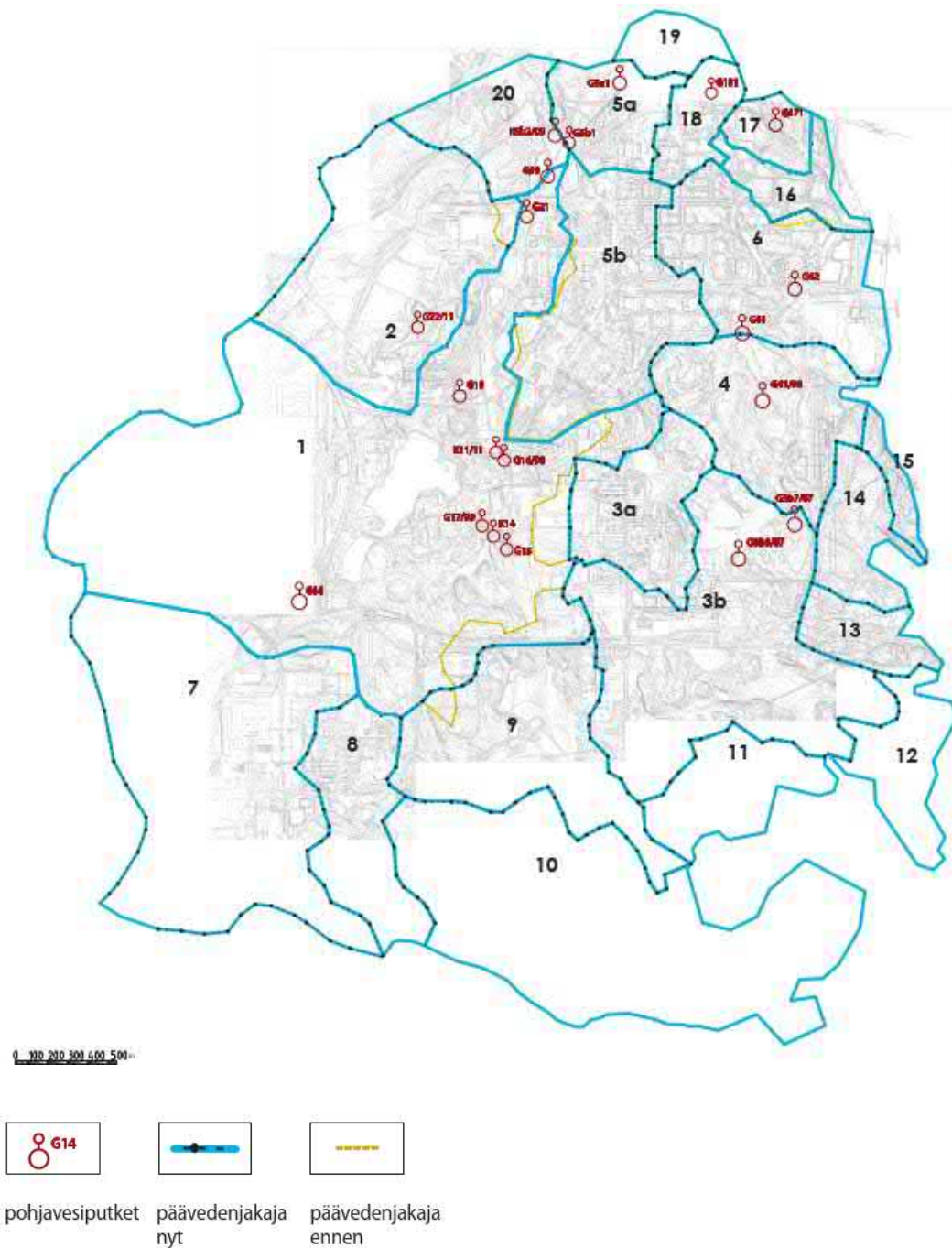
3.3 Pintavedet

Kilpilahden alue kuuluu yhteen Suomen päävesistöalueeseen Suomenlahden rannikkoalueeseen, joka taas kuuluu Kymijoen-Suomenlahden vesienhoitoalueeseen. Kilpilahden alue sijaitsee Porvoon edustan rannikolla Svartbäckinselän pohjoisosassa ja kuuluu Emäsalon vesimuodostumaan. Svartbäckinselän pohjoisosa on pääosin alle viiden metrin syvistä vesialuetta, mutta Kilpilahden kohdalla veden syvyys alkaa kasvaa. Alueelle kulkee Sköldvikin syväväylä ja Tolkkisten väylä. Teollisuusalueen pohjoispuolelle Kullonlahteen laskee Mustijoki ja myös Porvoonjoen vesiä kulkeutuu alueelle Kuggsundin salmen kautta. Jokivedet tuovat merialueelle suolapitoisuutta alentavaa makeaa vettä sekä kiintoaine- ja ravinnekuormitusta. Kilpilahden teollisuusalueen pinta- ja pohjavedet purkautuvat loppujen lopuksi mereen. Itse teollisuusalueella on useita avo-ojia ja puroja, joita pitkin alueen pintavedet virtaavat. Jokien lisäksi Kilpilahden edustalle laskee teollisuuden käsitellyt jätevedet sekä jäähdytysvedet. Nesteentien kupeessa on Hackalandet-niminen tekojärvi (noin 11 ha, tilavuus noin 500 000 m³), johon vesi pumpataan Mustijoesta. Allas on osin kaivettu ja osin padottu luontaisesti alavalle alueelle. Altaan eteläpään laskee lisäksi pieni puro, johon vesi tulee muovitehtaan itäpuoliselta soistuneelta alueelta. Tekojärven vettä voidaan käyttää sammutusvetenä tai vesilaitoksella tapahtuvan puhdistuksen jälkeen öljynjalostamon prosessien ja voimalaitoksen käyttötarpeisiin.

Jalostamoalueen länsiosan pintavedet purkautuvat Kartanonlahden puroon laskevaan sivuojaan. Itäosan pintavedet purkautuvat joko suoraan tai useita pienehköjä kokoomaajia pitkin mereen. Teknologiakeskuksen viemäröimättömiltä alueilta pintavedet purkautuvat suurelta osin sen vieressä sijaitsevaan tekojärveen tai osittain Kartanonlahden puron yläjuoksulle. Voimalaitoksen eteläpuolisen alueen pintavedet päätyvät Nikuvikeniin virtaavaan ojaan ja sen sivuhaaroihin. Alueella sijaitsee ns. merivesiallas, jonne satavia sadevesiä yhdessä merestä johdetun veden kanssa käytetään teollisuusalueen tuotantolinjojen jäähdytysvetenä. Borealis Polymers Oy:n Petrokemiantehaiden länsipuolisen alueen pintavedet purkautuvat niin ikään avo-ojia pitkin Nikuvikeniin.

(NEXBTL laitoksen rakentaminen Porvoon Kilpilahteen YVA-selvitys, AFRY 2020)

Kilpilahden teollisuusalue on suojasuunnitelmassa jaettu 17 valuma-alueeseen, joissa jokaisen valuma-alueen nykyiset ja rakentamista edeltäneet vedenjakajat sekä pinta- ja pohjaveden purkaukokohtat on määritetty. Suojuuunitelmissä jokainen valuma-alue on lyhyesti esitelty niillä sijaitsevien toimintojen ja ominaisuuksiensa osalta. (Kilpilahden öljynjalostamoalueen suojuuunitelman päivitys, WSP 2011)

Kuva 8. Vedenjakajat ja pohjavesiputket (Kilpilahden öljynjalostamoalueen pohjaveden suojuuunitelman päivitys 2011, WSP).

3.4 Kasvillisuus ja suojelualueet

Kilpilahti sijaitsee eteläboreaalisella kasvillisuusvyöhykkeellä Lounaismaan rannikon osa-alueella. Suokasvillisuusvyöhykkeiden aluejaossa suunnittelualue kuuluu kilpikaitaiden eli konsentristen kermikeitaiden vyöhykkeelle ja alajaossa Etelä-Suomen kilpikaitaiden vyöhykkeelle. Kasvi- ja eläinlajistossa on sisämaan lajeja, rannikkoseudun ja merenrannan lajeja ja alueelle mm. laivaliikenteen mukana kulkeutuneita lajeja. Kilpilahden teollisuusalue on rakennettua ympäristöä ja se on ollut pitkään teollisuus- ja satamakäytössä. Alkuperäistä luonnonympäristöä ei juurikaan ole enää jäljellä. (Neste Oyj, Porvoo Capacity Growth-projekti, NExBTL laitoksen rakentaminen Porvoon Kilpilahden, Ympäristövaikutusten arviointiselostus, AFRY 2020.)

Natura 2000

Asemakaava-alueen länsi- ja lounaispuolella on Natura 2000- verkostoon kuuluva alue, Boxin suot (FI0100068, SAC Manner-Suomi), jonka pinta-ala on 156 ha. Alue koostuu kolmesta erillisestä suosta, joista Fågelmossen on lähimpänä selvitysalueita:

- Vaxesmossen eli Sundmansmossen sijaitsee lähimpänä rannikkoa. Sen keskellä on melko suuri kivennäismaasaareke Kyrkudden. Suo on hyvin luonnontilainen. Reuna-alueiden ojitukset eivät ole vaikuttaneet suon vesitalouteen.
- Stormossenista Natura-alueeseen kuuluu vain luonnontilaisena säilynyt eteläosa. Pohjoisosa on tehokkaasti ojitettu.
- **Fågelmossen** on soista ainoa, jolla esiintyy allikoita. Suon pohjoispäässä kulkee Sköldvikin teollisuusalueelle johtava rata. Teollisuusalue on aivan suon itäpuolella.

Alue on pääasiassa geologisesti melko nuorta keidassuota, mutta siellä on myös boreaalista luonnonmetsää, puustoisia soita, vaihettumissoita ja rantasuota sekä vuorten alapuolisten tasankojokien alueita, joissa on Ranunculion fluitantis ja Callitricho-Batrachium-kasvillisuutta. Suot ovat keskiosistaan karuja rämeitä ja nevoja, reunat ovat ravinteisempia saranevoja ja korpia. Natura-alueella on myös luonnonsuojelualueita, joista Fågelmossen-Stormossen kuuluu soidensuojeluohjelma-aleisiin, Boxin soiden luonnonsuojelualue kuuluu valtion maiden erityisiin luonnonsuojelualueisiin sekä Fågelmossen luonnonsuojelualue yksityisiin luonnonsuojelualueisiin. Kilpilahden

teollisuusalueen eteläpuolella on Klobbuddenin luonnonsuojelualue. (Tiivistelmä Natura 2000 -alueen suojeluperusteista, Ympäristöhallinto 2013)

Maakunnallisesti arvokkaat luontokohteet (LAKU)

Linnustoselvityksen (Kilpilahden-Mickelsbölen yleiskaavan linnustoselvitykset 2018, Enviro 2023) lintulaskentojen yhteydessä tarkistettiin kohdealueiden tiedossa olevista luontokohteista täyttävätkö ne maakunnallisesti arvokkaan luontokohteen (LAKU-kohteen) kriteerit. Asemakaava-alueella ei ole sellaisia kohteita, mutta aivan kaava-alueen ulkopuolella on LAKU-kriteerit täyttävä metsäalue Fågelmossenin suoalueen itäosa, Kilpilahden ratapihan ja Kilpilahdentien välissä.

Fågelmossenin suoalueen itäosan erottaa suuremmasta länsiosasta Kilpilahden ratapiha ja Kilpilahdentie. Suo on rakentamisesta huolimatta säilyttänyt hyvin luonnontilansa. Rajattu alue on pääosin avointa rahkarämettä. Rajattu alue täyttää LAKU-kriteereistä luonnontilaisen keidassuon kriteerit. (Kilpilahden-Mickelsbölen yleiskaavan linnustoselvitykset 2018, Enviro 2023)

Käynnissä olevan Kilpilahden, Kulloon ja Mickelsbölen osayleiskaavan yhteydessä laaditusta luontoselvityksestä ilmenee, että alueen vesikasvillisuutta luonnehtii rehevissä vesissä viihtyvä lajisto. Levien kasvu on runsasta merialueella ja pohjalehtiset kasvit ovat kärsineet pohjan liettymisestä.

Osayleiskaavan luontoselvityksessä suunnittelualueella paikallisesti arvokkaiksi arvoitettuja kohteita, joilla on myös paikallisesti maisemallista arvoa, ovat:

- **Ilvardenin kalliometsät (P-28)**, jotka sijaitsevat Kilpilahden edustalla olevassa kallioisessa saarella. Vähäpuustoiset avokalliot ja jyrkänteet ovat metsälain tarkoittamia erityisen tärkeitä luontotyyppisiä. Luonnontilaisten kalliomännikköiden välissä on tuoretta ja kuivaa kuusivaltaista kangasmetsää. Alueella on lisäksi linnustollista ja maisemallista arvoa.
- **Holmudden (P-26)** on Kilpilahden teollisuusalueen pohjoispuolella Rantakylässä sijaitseva komea kallioselänne. Alueella on avokalliopaljastumia ja komeita jyrkänteitä. Kallion lakiosassa on luonnontilaista kalliomännikköä ja rinteiden alaosissa tuoretta kuusivaltaista tuoretta kangasmetsää ja lehtomaista

kangasmetsää. Vähäpuustoiset avokalliot ja jyrkänteet ovat metsälain tarkoittamia erityisen tärkeitä luontotyyppisiä. Kallioselänneellä on myös maisemallista merkitystä.

- **Rilaxberget (P-27)** on Kilpilahden teollisuusalueen pohjoispuolella Rantakylässä sijaitseva laaja ja metsäinen kallioselänne. Alueella on laajoja avokalliopaljastumia, jotka ovat metsälain tarkoittamia erityisen tärkeitä luontotyyppisiä. Kalliomänniköiden välissä on tuoretta ja kuivaa kuusivaltaista kangasmetsää ja pienialainen suopainanne. Silikaattikalliot ovat Natura 2000-luontotyyppi. Kallioselänne muodostaa lähellä sijaitsevan Holmuddenin kanssa edustavan kallioalueiden kokonaisuuden.
- **Dyvikin kalliot (P-30)** ovat teollisuusalueen eteläpuolella sijaitsevia jylhiä kallioselänneitä, alueella paljon avokalliopaljastumia ja komeita jyrkänteitä. Luonnontilaisten kalliomänniköiden välissä tuoretta ja kuivaa kuusivaltaista kangasmetsää ja pienialaisia suopainanteita. Vähäpuustoiset avokalliot ja jyrkänteet ovat metsälain tarkoittamia erityisen tärkeitä luontotyyppisiä. Kallioselänne muodostavat viereisen Klobbuddenin suojelualueen kanssa laajan luonnontilaisten kallioalueiden kokonaisuuden.
- **Nikubyn puro ja kosteikko (P-31)** on teollisuusalueen eteläpuolella sijaitsevat puro ja kosteikkoalue, osin luonnontilaisen kaltainen puro, joka saa alkunsa viereisellä metsäalueella sijaitsevasta luonnontilaisesta nevesta. Lillvikenin kosteikon keskiosissa saraluhtaa, pohjoisosissa kosteaa tervaleppäluhtaa. Puron luonnontilaisuutta ovat heikentäneet alueella tehdyt hakkuut. Puro lähiympäristöineen on metsälain mukainen erittäin tärkeä elinympäristö. Tervaleppäluhdat ovat luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeitä elinympäristöjä ja ne on arvioitu erittäin uhanalaiseksi luontotyyppiksi.

Muita paikallisesti arvokkaita luontokohteita ovat Kilpilahden neva (P-41) Nesteentien ja Kilpilahdentien välissä sekä Kulloviken-Kullobäckenin suisto (P-22), jolla on linnustollista merkitystä.

(Porvoon kaupungin ympäristönsuojelu ja kaupunkisuunnittelu 2023)

Kuva 9. Rilaxbergetin kallioaluetta (Kilpilahden-Mickelsbölen yleiskaavan linnustoeselvitykset 2018, Enviro 2023).

Kuva 10. Maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaat luontokohteet sekä Natura 2000 -verkkoon kuuluvat alueet.

Asemakaavaa varten alueelle on laadittu luontoselvitys (Sweco 2023). Selvityksen mukaan maisemassa ja alueen lajistossa näkyy edelleen, että ennen teollisuusalueen perustamista alue on ollut maatalouskäytössä. Entisten rakennusten paikoilta löytyy perennoja ja peltokasveja sekä jo ikääntyneitä lehtipuita, kuten vaahteroita ja tammia. Teollisuusalueen seassa ja alueiden reunoilla on erikokoisia rakentamattomia alueita, metsiä, soita ja jättömaita. Aluetta ympäröivät merenrannat ovat kallioisia ja lajistoltaan niukkoja. Norrvikin länsipuolella sijaitsee merenrantaruovikkoa sekä pieni pelto.

Kilpilahden alueen metsät ovat pääosin sekametsiä, joissa valtapuustona ovat kuusi, mänty ja koivu. Selvitysalueen luoteisosassa kasvaa lehtipuuvaltainen ojitettu metsikkö, jonka yläpuolella sijaitsee maastokarttaan merkitty lähde. Alueen korkeammilla alueilla metsät ovat mäntyvaltaisia. Alueen metsät ovat olleet vuosien saatossa pelto- maita sekä talousmetsiä. Lahopuuta alueen metsissä on vähän ja ikärakenne on suurimmalta osin tasainen. (Kilpilahden luontoselvitys, Sweco 2023).

Asemakaavaa varten laaditussa luontoselvityksessä (Sweco 2023) on rajattu kaksi vesilain 2. luvun 11 §:n pienvesikohdetta. Kohteet ovat alueen luoteisosassa sijaitseva tihkupinta (kohde 1) sekä koillisosassa sijaitseva luonnontilaisen kaltainen noro (kohde 2). Periaatteessa kohteet 1 ja 2 täyttävät luontotyyppinsä perusteella metsälain 10 §:n kohteen määritelmän. Selvitysalueen saraneva (kohde 3) kuuluu myös metsälain 10 §:n erityisen tärkeisiin elinympäristöihin. Lisäksi kaava-alueen pohjoisosassa on linnustollisesti merkittävät alueet Ilvardenin saarella ja kaava-alueen pohjoisosissa ruovikoissa.

3.5 Maisemakuva

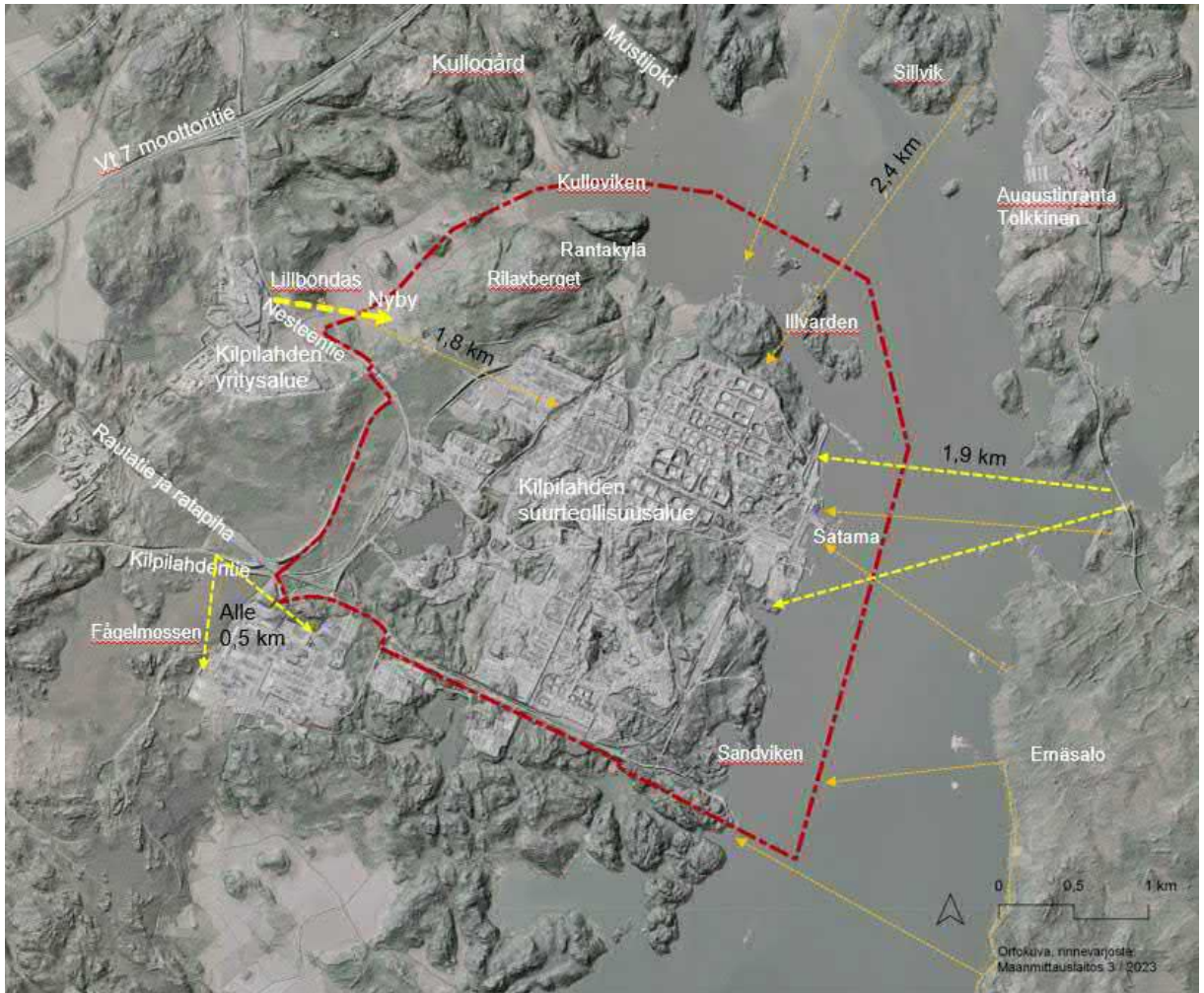
Maisemakuvaa tarkasteltiin maastokäynnillä noin 2,5 kilometrin etäisyydellä suunnittelualueesta. Kilpilahden teollisuusalueen tuotantolaitokset voivat paikallisesti hallita maisemaa sopivasta suunnasta maastosta tai mereltä tarkasteltuna. Hallitsevuus on suurimmillaan alle 2,5 km etäisyydellä teollisuusalueesta ja kauempaa tarkasteltuna hallitsevuus vähenee. Merenlahdet ja Svartbäckinselkä ovat maisematilaltaan suhteellisen kapeita, joten laajemmin tarkasteltuna Tolkkinen ja Emäsalo rajaavat maisemallista näkyvyyttä muualle Porvoon rannikoilla. Emäsaloon johtavalta sillalta katsoen avautuu merkittävä näkymä Kilpilahden teollisuusalueelle. Emäsalon rannoilta on

varsin vähän näkymiä teollisuusalueen suuntaan yleisiltä alueilta, mutta varmasti yksittäisiltä loma-asuntojen paikoilta näkymiä voi avautua Kilpilahteen. Mustijoen suulla olevat kallioiset selänteet suojaavat maisemanäkymiä Åminsbyn suuntaan.

Suunnittelualueen reunoilla on maisemaa rajaavia metsävyöhykkeitä, jotka paikoin koHoavat muusta ympäristöstä erottuvasti. Ne toimivat suojavyöhykkeinä muun rakennetun ympäristön suuntaan, vaikkakin korkeimmat teollisuuden rakenteet yltävät puuston latvusten yläpuolelle. Rilaxberget ja Holmudden luovat maisemallisen suojavyöhykkeen Kulloon kartanon ja Kulloonlahden asutuksen suuntaan. Esimerkiksi Nesteen-tieltä Lillbondasin kohdalta on Nybyn suuntaan säilynyt eheä maalaismaisemanäkymä, taustalla pilkottaa vain vähän tuotantolaitosten korkeita rakenteita. Nybyn peltoaukea ja metsänreunassa näkyvät maatilojen talouskeskukset muodostavat identiteetiltään vahvan maaseutumaiseman, vaikka taustalla pilkottaa em. teollisuusrakentamisen korkeita rakenteita. Parhaillaan täydentyvän ja laajenevan Nybyn pienteollisuusalueen (nykyinen Kilpilahden yritysalue) reuna korostuu peltoalueen maisemakuvassa häiriönä, mutta tilanne voi korjaantua alueen valmistuessa ja kasvillisuuden peittäessä näkymiä.

Suunnittelualueella ei ole erityisiä maisemallisia solmukohtia, mutta Rilaxberget on alueella hallitseva ja maisemaa rajaava maisemaelementti.

Kilpilahdentien varrelta tarkasteltuna Muovitehtaiden rakennukset hallitsevat maisemakuvaa suomalaiseman taustalla. Tällä kohtaa luonnonmaiseman ja rakennetun teollisuusympäristön välinen kontrasti on maisemakuvassa suuri.

Kuva 11. Näkymät kaava-alueelle rinnevarjostetulla ilmakuvalla (A-Insinöörit, 2023, taustakuva: Rinnevarjoste ja ilmakuva, Maanmittauslaitos). Näkymät yleisiltä teiltä suunnittelualueelle keltaisella ja näkymät yksityisiltä rannoilta suunnittelualueelle oranssilla. Tarkasteluetaisyys vaihtelee 0,5 kilometristä noin 2,4 kilometriin.

Kaava-alueen maisemassa maisemakuvaa hallitsee tuotantolaitokset ja erityisesti niihin liittyvät sylinterin muotoiset säiliöt ja tuotantolaitosten vertikaalit rakenteet. Tuotantolaitokset on rakennettu pääosin samansuuntaisesti ja järjestelmällisesti. Voimalinjat eivät erityisesti korostu suunnittelualueen maisemakuvassa, koska alueella on niin paljon muuta teknistä rakennettua ympäristöä. Avokalliot ja louhitut kallioreunat luovat paikoitellen kiinnostavia lähimaisemanäkymiä myös itse teollisuusalueella.

- Maisemassa korostuvat teollisuusrakenteet
- Maisemaa rajaavat metsät / puustoiset vyöhykkeet
- Alavat maisemakohdat
- Avoin peltomaisema
- Avoin vesistömaisema
- Päätiät
- Rakennetun kulttuuriympäristön kokonaisuus, vanhat maatilat

Kuva 12. Maisemakuva (A-Insinöörit, 2023, taustalla rinnevarjoste ja ilmakuva, Maanmittauslaitos).

Kuva 13. Näkymä Emäsaloön johtavalta sillalta Kilpilahden teollisuusalueen suuntaan (etäisyys hieman alle 2 km). Suurteollisuusalue hallitsee maisemakuvaa. (A-Insinöörit, 2023)

Kuva 14. Näkymä Sillvikistä Kilpilahden teollisuusalueen suuntaan, etäisyys hieman yli 2 km. Teollisuuslaitoksista näkyy korkeimpia rakenteita puuston latvusten yläpuolella ja ne hallitsevat maisemakuvaa tältä etäisyydeltä tarkasteltuna. (A-Insinöörit, 2023)

4 Maiseman ja kulttuuriympäristön kehitys ja arvot

4.1 Maankäytön kehitys

Kulkureitit ovat merkittävästi vaikuttaneet kulttuurimaiseman muotoutumiseen. Vanhimpia reittejä ovat joet, joiden varsille on vanhastaan keskittynyt runsaasti asutusta. Samalla ne ovat välittäneet liikennettä rannikon ja sisämaan välillä. Lisäksi ne ovat olleet käyttövoimana niille lukuisille myllyille, joita ovat sijoittuneet jokien virtapaikkoihin keskiajalta lähtien. Saaristossa asutus on usein keskittynyt edullisten vesireittien ja suojaisten satamapaikkojen yhteyteen. Jo 1300-luvulla asiakirjoissa mainittu Suuri rantatie, joka kulkee Turusta Porvoon kautta Viipuriin, sijoittuu tarkastelualueen pohjoispuolelle. Kulloon, Mickelsbölen, Kilpilahden ja Svartbäckin sekä Mustijoen länsirannan asutuksen, Karlebyn, Åminsbyn ja Mustijoen kylien yhteys Suurelle rantatielle on kulkenut Mickelsbölen läpi Ali-Vekkosken suuntaan. Tilanne muuttui vasta uuden Porvoontien valmistuttua 1930-luvulla. Kulkureittien uusinta kerrostumaa ovat 1970-luvulla alkunsa saanut moottoritie ja Kilpilahden tarpeisiin rakennettu öljytie ja junarata.

Helsingintien rakentaminen 1930-luvulla ja Porvoon moottoritien rakentaminen ovat vaikuttaneet maisemakuvaan huomattavasti. Lisäksi Kilpilahden teollistuminen 1960-luvulta alkaen vaikuttanut merkittävästi varsinkin Kulloon kylän eteläosaan, joka on vanhastaan nimeltään Nyby. (Kulttuuriympäristöselvitys Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson 2021.) Nesteen v. 1962 ostama Sköldvikin kartano on sittemmin purettu.

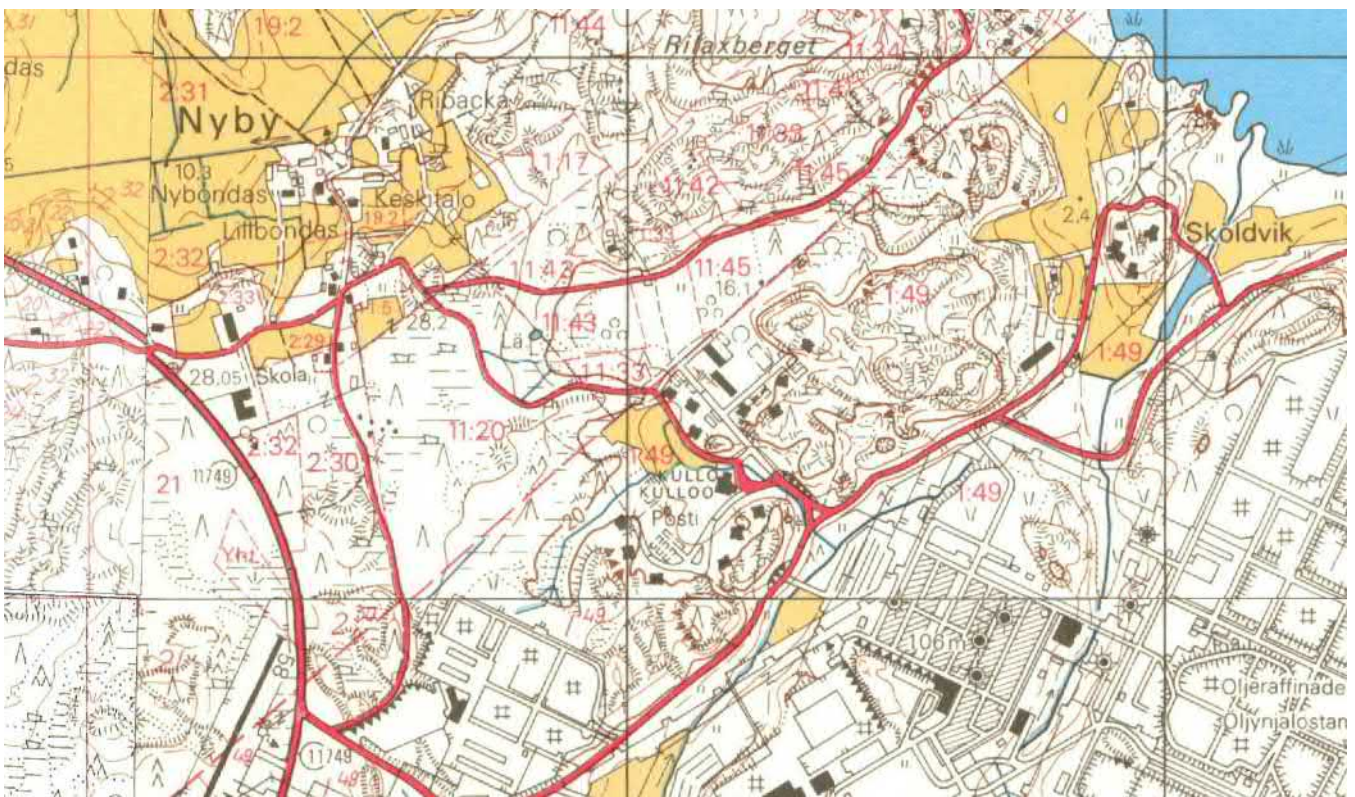
Jalostamo perustettiin, koska Naantalın jalostamo ei pystynyt vastaamaan jatkuvasti kasvavaan öljytuotteiden kysyntään. Jalostamon sijoittumispaikaksi valikoitui Porvoo mm. pääkaupunkiseudun läheisyyden, riittävän suuren maapinta-alan ja syväsataman vuoksi. Yhtiölle oli tärkeää pysyä kulutuksen tahdissa, jotta pystyttiin pitämään öljytuotteiden tuonti kurissa ja tuotanto kotimaisena.

Taulukko 1. Kilpilahden teollisuusalueen rakentuminen vuosikymmenittäin.

1948	Neste Oy perustettiin, suurin omistaja Suomen valtio
1957	Naantalin öljynjalostamo valmistui
1962	Päätös uuden jalostamon perustamisesta ja Neste osti Sköldvikin kartanon
1963	Rakennustyöt käynnistyvät raakaöljysäiliöiden R5 ja R7 rakentamisella
1966	Jalostamon vihkiäiset (tuotantolaitokset I ja II) I vaihe: tyhjötislaus-, lämpökrakkaus-, vetykrakkaus-, vety-yksiköt II vaihe: raakaöljyn tilausyksikkö, kaasujen, bensiinin ja kaasuöljyn jatkojalostus
1968	Eduskunnan periaatepäätös petrokemian tuotannon aloittamisesta Suomessa Tuotantolaitos III valmistui III vaihe: Hydroskimming-tyyppisen linjan rakentaminen (raakaöljytislausyksikkö sekä kaasujen ja bensiinin jatkojalostuslinjat), Kilpilahdesta pohjoismaiden suurin jalostamo.
1969	Keskuskonttorin länsipäädyn laajennus Pekema Oy perustettiin Päätös Porvoo IV rakentamisesta
1971	Kaasu- ja öljykattilat K1 ja K2 / Höyryturbiinit T1 ja T2 Öljytuotteiden kuljettaminen junalla alkoi.
1972	Tuotantolaitos IV – jalostusasteen nosto IV vaihe: leijukatalyyttinen krakkausyksikkö (FCC), tyhjötislaus-, kaasuöljyn rikkinpoisto- ja olefiinisten nestekaasujen polymerointiyksiköt, ympäristöystävällisyyden parantamiseksi rikkivedyn talteenotto- ja vedenkäsittely-yksiköt. Pekeman tuotantolaitokset aloittivat toimintansa, polyeteenin ja polyvinyylidikloridin valmistus muovin raaka-aineeksi käynnistyi.
1973	Puhallettua bitumia valmistava yksikkö valmistui Polystyreenitehdas valmistui
1976	Uusi öljynjalostamo, Porvoo B käynnistyi Hydroskimming-jalostamo (kaasujen, bensiinin ja kaasuöljyn jalostusyksiköt)
1978	Uuden öljyjälostamon toinen lämpökrakkausyksikkö valmistui
1979	Muoviteollisuuden kemikaalien valmistus alkoi, oma satama
1980	Lyijyä korvaavaa bensiinin seosainetta metyyli-tertääributyylieetteriä valmistava yksikkö (MTBE) valmistui
1981	Neste Oy osti Stymerin

1989	Kaasukattila K5 ja Kaasuturbiinilaitos KTVL2
1994	Borealis Polymers aloitti toimintansa
1997	Kaasuturbiinilaitos KTVL3

Kulloossa on ollut aikanaan asuntojen lisäksi myös palveluita kuten koulu ja posti. 1970-luvulla teollisuusalueen kupeeseen syntyi ns. parakkikyläasutusta, jotka on sittemmin purettu. Alueet on teollisuuskäytössä ja tukitoimintojen alueina.

Kuva 15. Ote vuoden 1978 peruskartasta (Lähde: Maanmittauslaitos Vanhat painetut kartat, vanhatkartat.fi). Kulloossa oli vielä tuolloin koulu, posti ja useita asuinrakennuksia lähellä tuotantolaitoksia Kulloossa, Sköldvikin kartanon ympäristössä ja Rantakylässä.

4.2 Valtakunnalliset ja maakunnalliset arvot

4.2.1 Kansallismaisema

Selvitysalue ei ole osa kansallismaisemaa. Lähin kansallismaisema Porvoonjokilaakso ja Vanha Porvoo sijaitsevat noin 10–15 kilometrin etäisyydellä Kilpilahdesta. Alueelle ei ole näköyhteyttä. (Ympäristö.fi 2023)

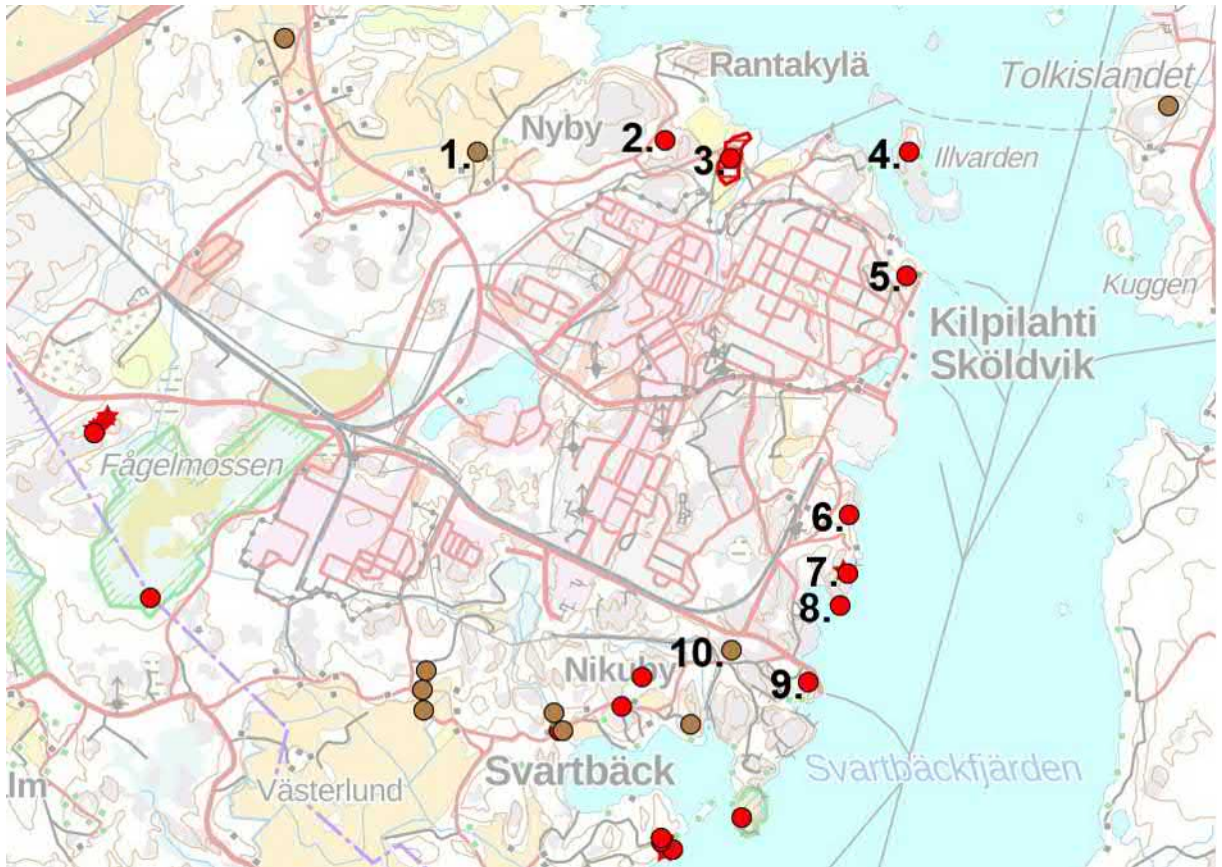
4.2.2 Arkeologiset kohteet

Muinaisjäännöksiä on runsaasti Kilpilahden ranta-alueilla ja ne ovat pääosin pronssikautisia hautapaikkoja. Alueen pronssi/rautakautiset hautaröykkiöt sijaitsevat useimmiten kallioalueilla meren tuntumassa. Hautaröykkiöt on yleensä kasattu korkean kallion päälle. Röykkiöt ovat usein kookkaita, halkaisijaltaan noin 10 metrisiä. Pronssi- tai rautakautisia asuinpaikkoja ei alueelta tunneta, eikä niitä tullut esiin myöskään osayleiskaavaa varten tehdyssä inventoinnissa. (Porvoo, Kulloo, Kilpilahti ja Mickelsböle. Osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi, Museoviraston Arkeologiset kenttäpalvelut 2015) Teollisuusalueen pohjoispuolella on historiallinen kyläpaikka, joka on luokiteltu kiinteäksi muinaisjäännökseksi. Myös Rantakylän kivirakenteet ovat kiinteä muinaisjäännos. Kiinteät muinaisjäännökset ovat muinaismuistolailailla (295/63) rauhoitettuja. Niiden kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen ja muu niihin kaivaminen on muinaismuistolain nojalla kielletty.

Asemakaava-alueelta tunnetut muinaisjäännökset ja muut kulttuuriperintökohteet ovat (numerointi viittaa seuraavalla sivulla olevaan karttaan):

1. Kulloby Nyby, muu kulttuuriperintökohde, historiallinen asuinpaikka, kyläpaikka (1000022273)
2. Rantakylä, kiinteä muinaisjäännos, ajoittamattomat kivirakenteet (1000021242)
3. Nya Sköldvik, kiinteä muinaisjäännos, historiallinen asuinpaikka, kyläpaikka (1000022453)
4. Illvarden, kiinteä muinaisjäännos, pronssikautinen hautapaikka (613010028)
5. Sköldvikbergen, kiinteä muinaisjäännos, pronssikautinen hautapaikka (613010029)
6. Svartbäck Klobborna I, kiinteä muinaisjäännos, pronssikautinen hautapaikka (613010030)
7. Svartbäck Klobborna II, kiinteä muinaisjäännos, pronssikautinen, rautakautinen hautapaikka (613010031)
8. Sandvik, kiinteä muinaisjäännos, pronssikautinen hautapaikka (613010060)

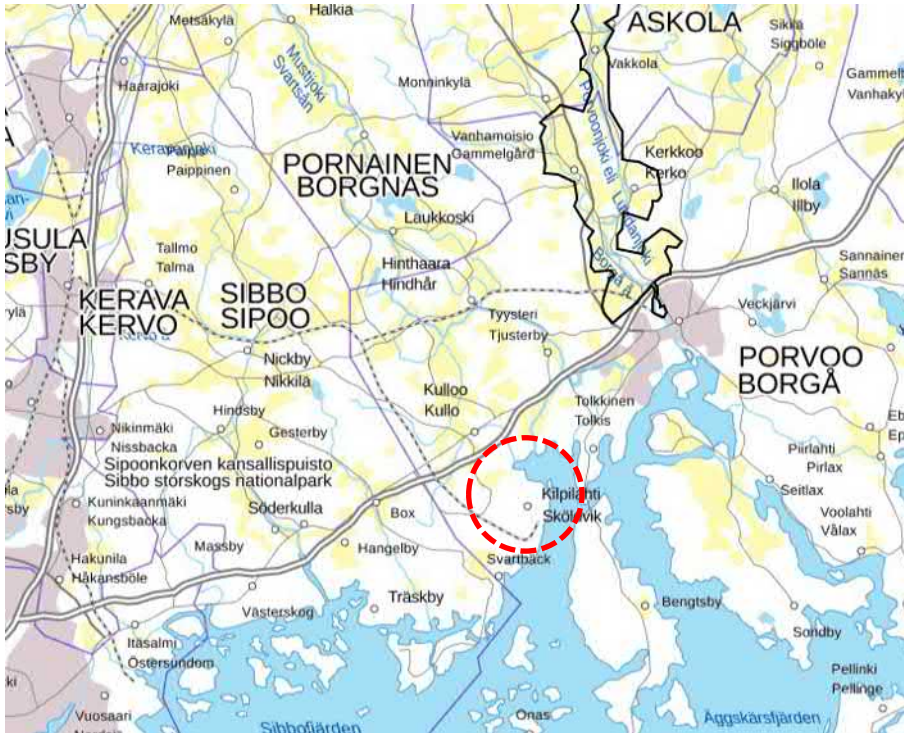
9. Bergudd Lervik, kiinteä muinaisjäännös, pronssikautinen hautapaikka (613010032)
 10. Svartbäck Lillviken 1, muu kulttuuriperintökohde, historialliset kivirakenteet, rajamerkit (1000014559)

Kuva 16. Ote muinaisjäännösrekisteristä (kartta.museoverkko.fi, haettu 3/2023).

4.2.3 Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (VAMA)

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ovat maaseutumme edustavimpia kulttuurimaisemia, joiden arvo perustuu monimuotoiseen kulttuurivaikutteiseen luontoon, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan. Aineisto on hyväksytty Valtioneuvoston päätöksellä 18.11.2021. Selvitysalue ei sijaitse valtakunnallisesti merkittävällä maisema-alueella eikä sellaisen välittömässä läheisyydessä (VAMA 2021). Lähin valtakunnallisesti arvokas maisema-alue, Porvoon jokilaakson viljelymaisema, sijaitsee noin 10 kilometrin päässä Kilpilahdesta.

**Kuva 17. Kartalla Porvoon jokilaakson viljelymaiseman valtakunnallisesti arvo-
kas maisema-alue mustalla rajauksella ja selvitysalueen sijainti punaisella kat-
koviivaympyrällä (VaMa, SYKE, 2023)**

4.2.4 Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt

Asemakaava-alueen läheisyydessä, noin 1 km kaava-alueesta luoteeseen, sijaitsee Kulloon kartanon valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY). Kulloon kartanon päärakennus on harvoja 1600-luvun kartanonpaikalle 1900-luvun alussa rakennettuja, arkkitehtisuunnitelmiin perustuvia kartanoita Uudellamaalla. Kulloon kartanoympäristöä hallitsee maisemallisesti näyttävällä paikalla, historiallisen puiston keskellä klassistinen, valkeaksi rapattu päärakennus vuodelta 1914 (C. Frankenhäuser). ([RKY | Kohdetiedot](#), haettu 24.4.2023)

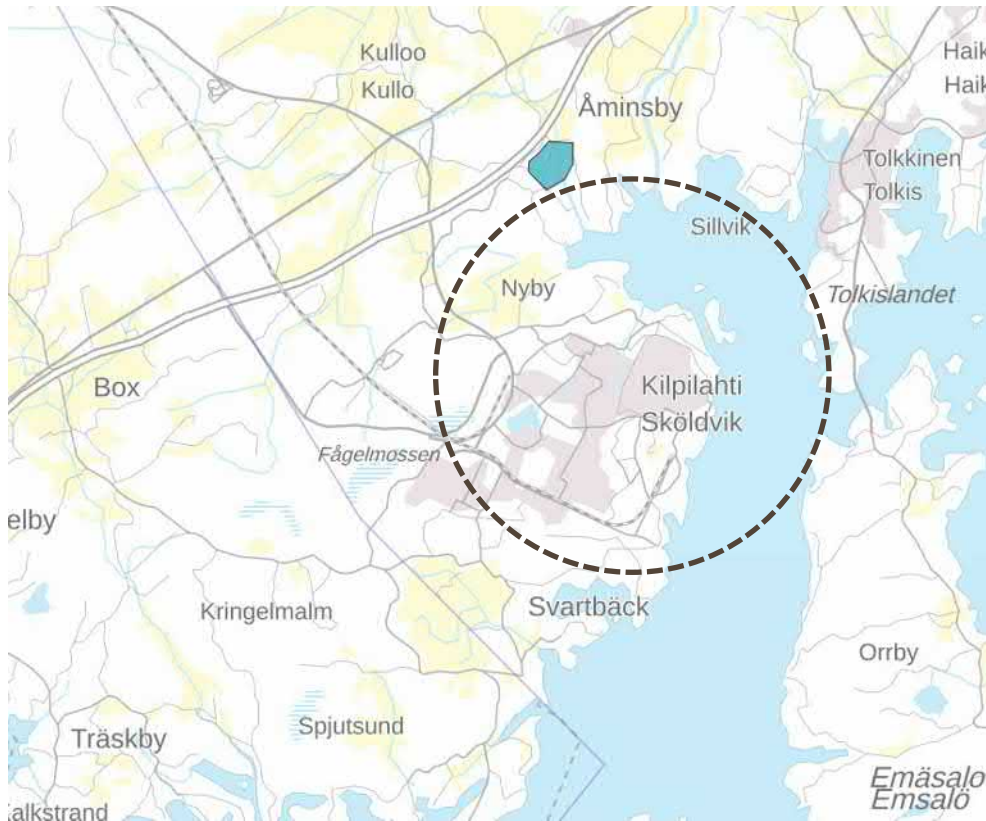
Kulloon kartano muodostui 1600-luvun alussa viidestä Kulloon kylän talosta, johon myös kuudes talo liitettiin 1600-luvulla. 1660-luvulla Kulloon kartano oli Lorentz Creutzin omistuksessa, joka omisti myös useita muita kartanoita Suomessa mm. Sarvilahden, Summan ja Liuksialan kartanot. 1910 kartanon osti arkkitehti Carl Frankenhäuser, joka suunnitteli uuden päärakennuksen 1600-luvun kartanonpaikalle.

Kulloon kartanon päärakennus rakennettiin vuosina 1912–1914. Maisemallisesti näyttävällä paikalla ja historiallisen puiston keskellä sijaitseva päärakennus on klassistinen

kaksikerroksinen valkeaksi rapattu rakennus, jonka julkisivua jäsentää nurkkapilasterit. Päärakennuksessa on korkea säterikatto, jonka katteena ovat harvinaiset, mustiksi poltetut kattotiilet.

Kulloon kartanoympäristössä on useita hyvin säilyneitä hirsirakenteisia työväenasuntoja ja talousrakennuksia 1700- ja 1800-luvuilta. 1900-luvun alussa on rakennettu mm. talli, työväenasuinrakennus ja nk. maitokamari.

Nykyisin kartanomiljöössä toimii myös vaatekauppa ja kartanon maille on toteutettu golf-kenttä ja -klubi. Golf-klubin pysäköintialueelta näkyy Kilpilahden teollisuusalueen korkeimmat rakenteet metsänreunan yläpuolella, mutta ne eivät hallitse maisemaa.

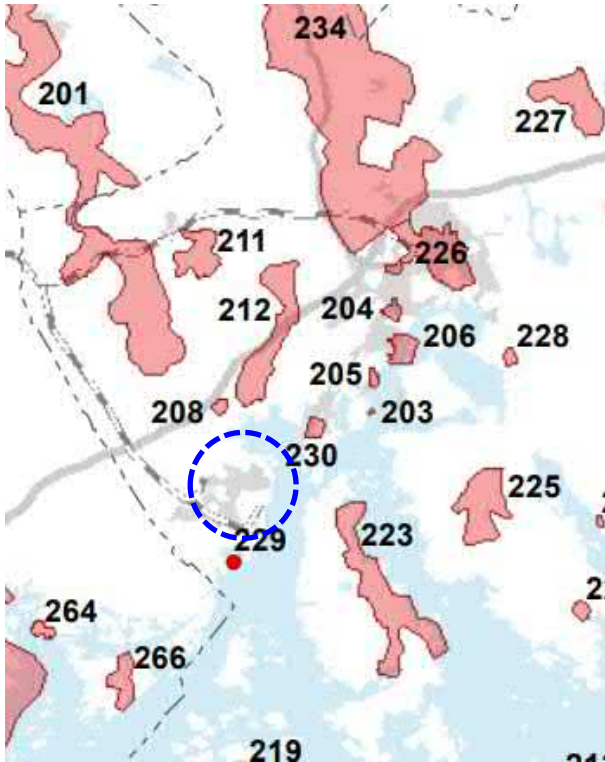
Kuva 18. Kartalla Kulloon kartanon valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö turkoosilla ja selvitysalueen sijainti katkoviivalla (RKY, Museovirasto, 2010).

Kuva 19. Näkymä Golf-klubin pysäköintialueen reunalta, kaukomaisemassa näkyy metsänrajan yläpuolella Kilpilahden korkeimpia rakenteita. (A-Insinöörit, 2023)

4.2.5 Maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt

Missä maat mainioimmat – Uudenmaan kulttuuriympäristöt – selvityksessä (Uudenmaanliitto, 2012, päivitys 4. vaihemaakuntakaavan yhteydessä 2016) esitellään Uudenmaan maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt. Rakennetuissa kulttuuriympäristöissä rajauksiin sisältyy sekä oleellinen rakennusperintö että siihen liittyvä maisema. Selvitysalueelta ei ole suoraa näköyhteyttä maakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin siten, että niitä pystyisi havainnoimaan tai kokemaan yhtäaikaisesti Kilpilahden teollisuusalueen kanssa.

Kuva 20. Selvitysaluetta (sininen katkoviivaympyrä) lähimmät maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt (Uudenmaan liitto, 2016):

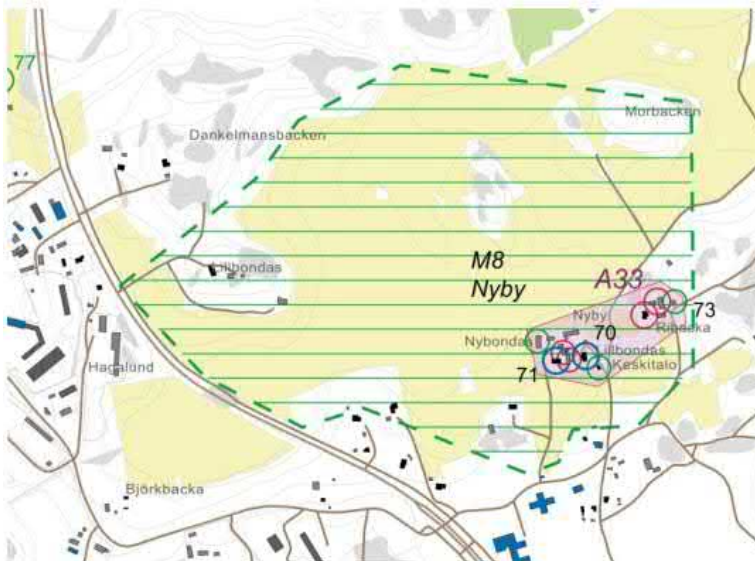
- 208 Kullon kartano**
- 212 Mustijokilaakson kulttuurimaisema – Tjusterby, Treksilä, Brasas ja Åminsby**
- 230 Tolkkisten teollisuusympäristö**
- 229 Svartbäckin kivilouhos ja Pedarsören kalmisto**

4.2.6 Paikallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt

Kilpilahden, Kullon ja Mickelsbölen osayleiskaavaa varten on laadittu Kilpilahden, Kullon ja Mickelsbölen osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitys vuonna 2021 (Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson). Nybyn kylän pohjoispuolella on laajat peltoaukeat. Peltoaukean reunassa sijaitsee kylän tilakeskukset. Tilakeskukset erottuvat ehjänä kokonaisuutena vanhan pihapuustonsa pyöreiden latvusten ja ehjien pensasaidanteiden ansiosta. Nesteentie sijoittuu painanteeseen laakson länsipäähän. Osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvityksessä Nyby on osoitettu paikallisesti arvokkaaksi maisemakokonaisuudeksi ja Nybyn kylänmäki paikallisesti arvokkaaksi rakennuskulttuurin aluekokonaisuudeksi. Nybyn kylänmäen arvokas rakennuskulttuurin aluekokonaisuus kuuluu nyt asemakaavoitettavaan alueeseen.

Kuva 21. Nybyn kylän peltoaukeita kaava-alueen luoteispuolelta. (A-Insinöörit 2023)

- 107 skyddsrekommendation sr
suojelusosuus sr
- 128 skyddsrekommendation s
suojelusosuus s
- 135 arvoluokka m
värdeklass m
- skyddsrekommendation sr-område
suojelusosuus sr-alue
- områdeshelhet
aluekokonaisuus
- landskapsfelhet
maisemakokonaisuus

Kulttuuriympäristöselvitys 2020-21:
Aluekokonaisuudet
A33 Nybyn kylänmäki

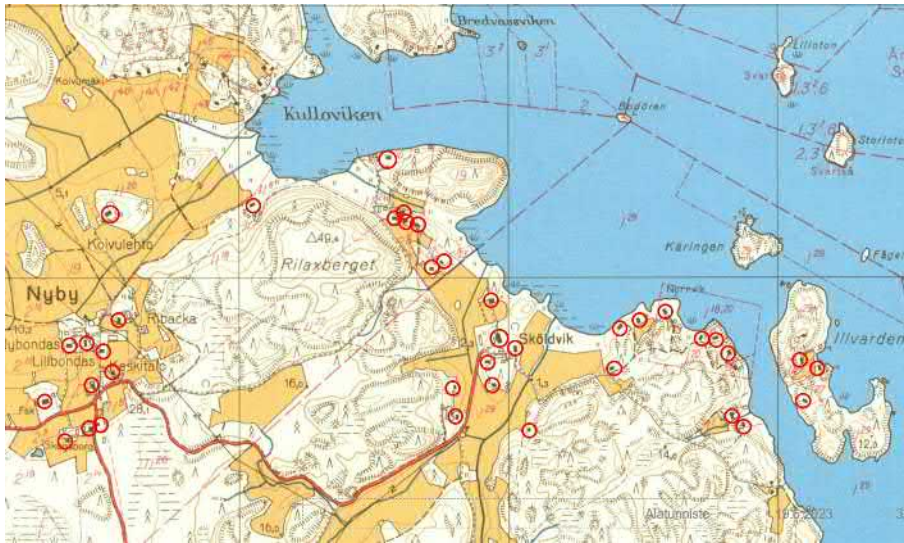
Kuva 22. Nybyn maisemakokonaisuus (M8) ja Nybyn kylänmäen rakennuskulttuurin aluekokonaisuus A33 (Kilpilahden, Kulloon ja Mickelsbölen osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitys, Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson 2021.)

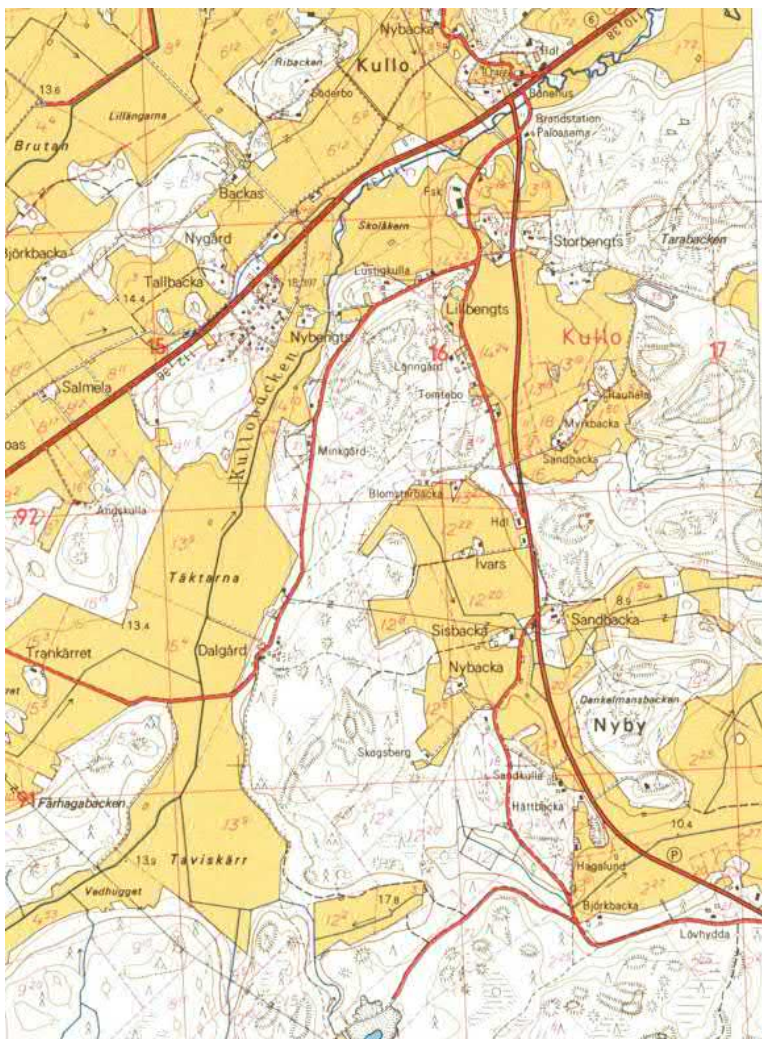
Kuva 23. Ote Senaatin kartastosta v. 1873 (Lähde: Maanmittauslaitos Vanhat painetut kartat, vanhatkartat.fi). Rilaxberget kuvassa keskellä, Nybyn rakennuskantaa teiden varsilla vasemmalla ja Sköldvik oikealla.

4.3 Suunnittelualan rakennettu ympäristö

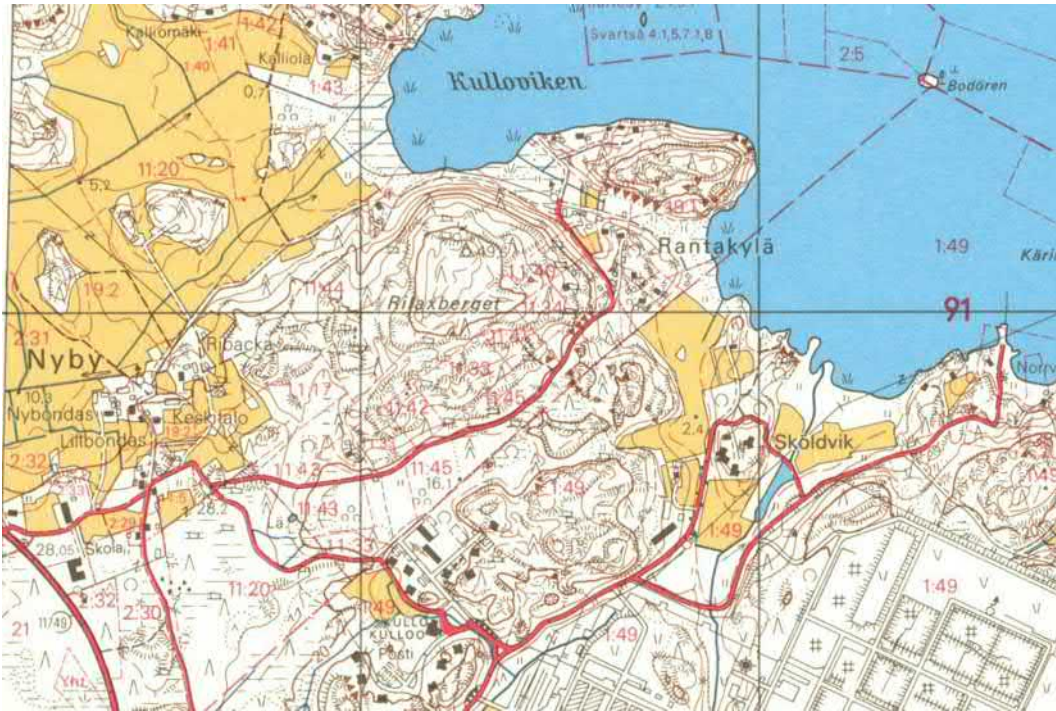
Suunnittelualan pohjoisosassa Rantakyläntien varressa on ollut runsaasti asutusta vielä 1960-luvulla. Asuminen on vähentynyt teollisuustoiminnan kehittyessä vuosikymmenten aikana. Suunnittelualan ulkopuolella Nesteentien uusi, suoristettu linjaus Kulloossa ja Nybyssä näkyy vuoden 1969 peruskartassa.

Kuva 24. Ote peruskartasta v. 1962 (Lähde: Maanmittauslaitos Vanhat painetut kartat, vanhatkartat.fi).

Kuva 25. Ote peruskartasta v. 1969, jossa Nesteentien uusi linjaus näkyy paikallistienä (P) (Lähde: Maanmittauslaitos, Vanhat painetut kartat, vanhatkartat.fi).

Kuva 26. Ote peruskartasta 1978 (Lähde: Maanmittauslaitos, Vanhat painetut kartat, vanhatkartat.fi), kartan alaosassa teollisuusalueen välittömässä läheisyydessä näkyy Kullon posti ja teollisuutta palvellutta asuntorakentamista, jotka on sittemmin purettu.

Suunnittelualueella pääosa rakennuskannasta on teollisuus- ja varastorakentamista, josta Neste Oyj:n hallinto-, varasto-, prosessi- ja säiliöalueet sekä Borealis Polymers Oy:n petrokemian tehtaiden varasto- ja prosessialueet muodostavat suurimmat kokonaisuudet. Lisäksi alueella on teknologiakeskus sekä laboratorio- ja testaustiloja. Kilpilahden teollisuusalueella toimii omia yhdyskuntateknisen huollon laitoksia, kuten vesilaitos, jätevedenpuhdistamo ja voimalaitos. Alueella on oma paloasema. Merenrannalla on satamarakennuksia ja satamaan liittyviä rakenteita. Lisäksi pistoraiteiden varilla on junalastaus- ja purkaustermiinit alueen länsi- ja itäosassa. Autolastausterminaali toimii Nesteentien ja Satamatien kulmauksessa. Svartbäckinselän rannalla sijaitsee Nesteen Sandvikin edustustilat kallioisten metsien suojassa.

Suunnittelualueen pohjoisosassa Rantakylässä ja Illvardenin saarella on muutamia loma-asuntoja ja pienvenesatama sekä laituripaikka. Nybyn kylässä sijaitsee vanhoja maatilojen talouskeskuksia, kahvilaravintola ja sen pihapiirissä loma-asunto sekä Nesteen hallintorakennuksia Kullonlahdentien varressa (lupatoimisto ja toimistotiloja ns. X-housessa).

Kuva 27. Rakennetun ympäristön hahmottuvat kokonaisuudet (A-Insinöörit, 2023, taustalla ilmakuva ja rinnevarjoste, Maanmittauslaitos).

4.3.1 Teollisuusrakentaminen

Kilpilahden teollisuusalue on rakentunut vaiheittain ja alueella on havaittavissa eri luonteisia rakennettuja ympäristöjä.

Satama

1963 satamaan saapui ensimmäinen öljytankkeri. Satamaan kuuluu neljä laituria alueen pohjoisosassa sekä laituri 8 ja laituri 9 alueen eteläosassa.

Säiliöalueet

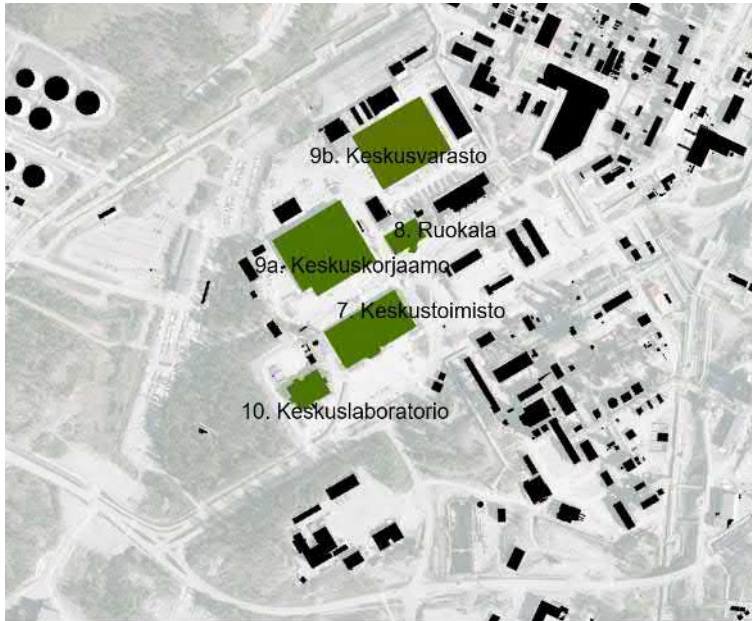
Aluksi Svartbäckinselän puoleisille kallioille rakennettiin öljysäiliöitä valtion varmuusvarastoiksi vuonna 1963. Säiliöalueella on yli 100 maanpäällistä ja 24 maanalaista säiliötä. (Turvallisuusselvitys, 2021) Säiliöissä on varastotilaa raaka-aineille ja tuotteille yhteensä liki 8 miljoonaa kuutiometriä. Ensimmäiset säiliöt olivat R5 ja R7 Satamatien lähellä.

Tuotantolaitokset 1–4

Porvoo I-nimisen jalostamon peruskivi muurattiin 1964 ja laitos vihittiin 1966. Jalostamo ryhtyi tuottamaan bensiiniä, dieselöljyä, polttoöljyä ja nestekaasua. Kilpilahden jalostamon toinen vaihe, Porvoo II, aloitti toimintansa 1966. Porvoo III vihittiin käyttöön 1968. 1969 päätettiin uuden jalostamon, Porvoo IV:n rakentamisesta Kilpilahden aiempien jalostamojen viereen. Uusi jalostamo Porvoo B valmistui 1976.

Kuva 28. Viistokuva Kilpilahdesta, Neste Oyj.

Keskusruokala, -toimisto, -korjaamo ja -laboratorio

Kuva 29. Keskustoimiston (7), ruokalan (8), keskuskorjaamon (9a), keskusvaraston (9b) ja keskuslaboratorion (10) muodostama kokonaisuus.

Betonirunkoinen ja punatiilijulkisivuinen keskustoimisto on vuodelta 1964. Keskustoimisto on kahdesta kolmeen kerroksinen ja siinä on monimuotoinen auma- ja harjakatto. Rakennus edustaa modernia 60-luvun tiiliarkkitehtuuria, jota on laajennettu kahden kertaan. Keskellä uusin osa, jossa sijaitsee myös auditorio. Keskustoimiston kanssa aukion reunalla sijaitsee keskuslaboratorio. Se edustaa uusinta rakennuskantaa koko alueella, rakennus on vuodelta 2010 (suunn. Arkkitehtitoimisto Tero Tuomisto). Rakennuksen pääjulkisivussa korostuu vaakasuorat linjat nauhaikkunoiden ja niiden edessä olevien aurinkosuojaritilöiden sekä hopeiden vaakasuuntaisten peltikasettien ansiosta. Ruokalarakennus sijaitsee viistosti keskustoimiston takana ja arkkitehtonisilta ominaispiirteiltään keskustoimiston kanssa samankaltainen. Molemmat on suunnitellut arkkitehti Olavi Tuomisto. Rakennusten kattomuodot ovat hallitsevat. Myös keskuskorjaamossa on hallitseva, mutta täysin muista rakennuksista poikkeava kattomuoto. Rakennus edustaa poikkeuksellisen hienoa 1960-luvun teollisuushallirakentamista. Katon pystysuuntaisissa seinissä on ikkunat, joista pääsee rakennukseen epäsuoraa valoa.

Kuva 30. Ruokalan sisäänkäynti ja eteläjulkisivua. (A-Insinöörit 2023)

Kuva 31. Keskustoimisto. (A-Insinöörit 2023)

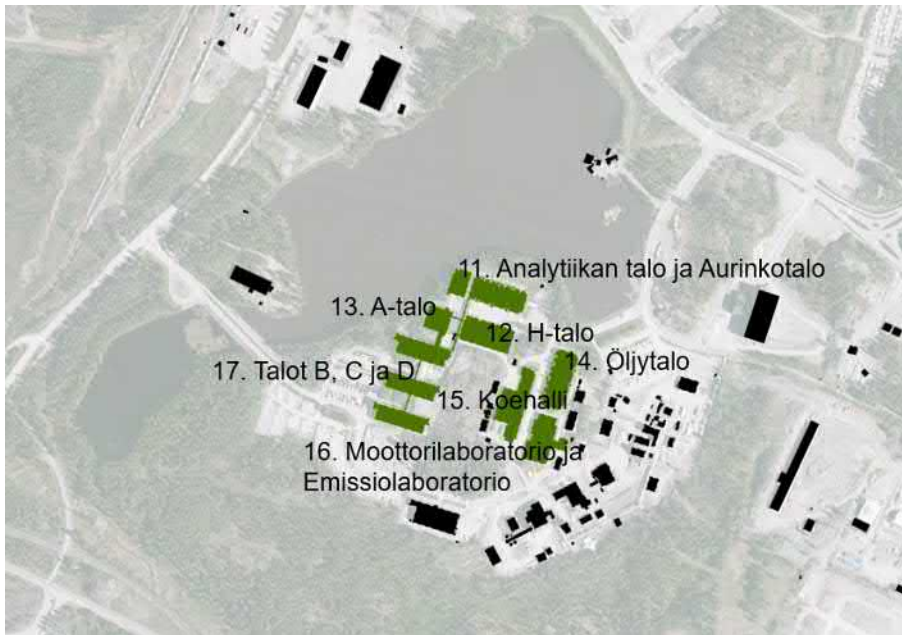

Kuva 32. Keskuskorjaamo. (A-Insinöörit 2023)

Kuva 33. Keskuslaboratorio. (A-Insinöörit 2023)

Teknologiakeskus

Kuva 34. Teknologiakeskuksen rakennusten kokonaisuus.

Analytiikan talo ja Aurinkotalo sijaitsee keskeisellä paikalla alueelle jalostamon suunnasta saavuttaessa. Rakennus on ensimmäisiä teknologiakeskuksen rakennuksia tekolammen rannalla. Rakennuksen eteläpuolella on pysäköintipaikkojen muodostama aukio hieman rakennusta alempana. Pääoville johtavat portaat ja betonialtasiin sijoittuvat runsaat istutukset tekevät rakennuksen sisäänkäynnistä edustavan. Rakennuksen toisen kerroksen julkisivut on uudistettu ja ne edustavat 2000-luvun teknologiakeskusten toimistorakentamisen henkeä kasettijulkisivuineen.

Kuva 35. Analytiikan talo. (A-Insinöörit 2023)

Kuva 36. Analytiikan talo. (A-Insinöörit 2023)

Kuva 37. Aurinkotalo. (A-Insinöörit 2023)

Kuva 38. H-talo. (A-Insinöörit 2023)

Kuva 39. A-talo sijaitsee tekolammen rannalla. (A-Insinöörit 2023)

Kuva 40. Öljytalo. (A-Insinöörit 2023)

Kuva 41. Koehalli. (A-Insinöörit 2023)

Kuva 42. Moottori- ja emissiolaboratorio. (A-Insinöörit 2023)

Kuva 43. C-talo. (A-Insinöörit 2023)

Kuva 44. B-, C- ja D-talojen muodostama kokonaisuus. (A-Insinöörit 2023)

Sandvikenin edustustilat

Sandvikenin edustustilat ilmentävät 1970-luvun arkkitehtuuria. Päärakennus on peruskorjattu 2020 (Suunnitelmat: Siren Arkkitehdit, 2016). Julkisivut ovat lehtikuusta. Piha-alueeseen kuuluu edustustilojen lisäksi kelohonkainen savusauna, vanha torppa, talousrakennus/konesuoja ja venevaja.

Kuva 45. Sandvikenin edustustila (kuva Neste Oyj).

Kuva 46. Torppa (Kuva: Interform, 2024).

Kuva 47. Venevaja (Kuva: Interform, 2024).

Kuva 48. Talousrakennus /konesuoja (Kuva: Interform, 2024).

Petrokemian tehtaat

Uusi yhtiö, Pekema Oy perustettiin 1969 Svartbäckissa sijaitsevan Nederkärrasin tilan maille. Peruskivi muurattiin 1970 ja laitokset otettiin käyttöön 1972. Myös Kymin Oy perusti oman tehtaansa muoviteollisuudessa tarvitsemiensa kemikaalien valmistamiseksi. Tehdas sijoitettiin Svartbäckiin, josta se sai myös oman sataman. Tehdas valmistui 1979.

Kymin Oy, Kemira Oy ja Paraisten Kalkkivuori Oy perustivat 1970 Stymer Oy:n, johon myös Neste liittyi osakkaaksi. Tarkoitus oli ryhtyä valmistamaan kolmatta muoviteollisuuden raaka-ainetta, polystyreeniä. Svartbäckiin rakennettu uusi tehdas aloitti toimintansa keväällä 1973. Neste Oy osti Stymerin 1981. Neste ja Statoil yhdistivät muovituotantonsa Borealis Polymers nimiseen yhtiöön, jonka tehdas aloitti toimintansa Kilpilahdessa 1994.

Kuva 49. Petrokemian ruokala. (A-Insinöörit 2023)

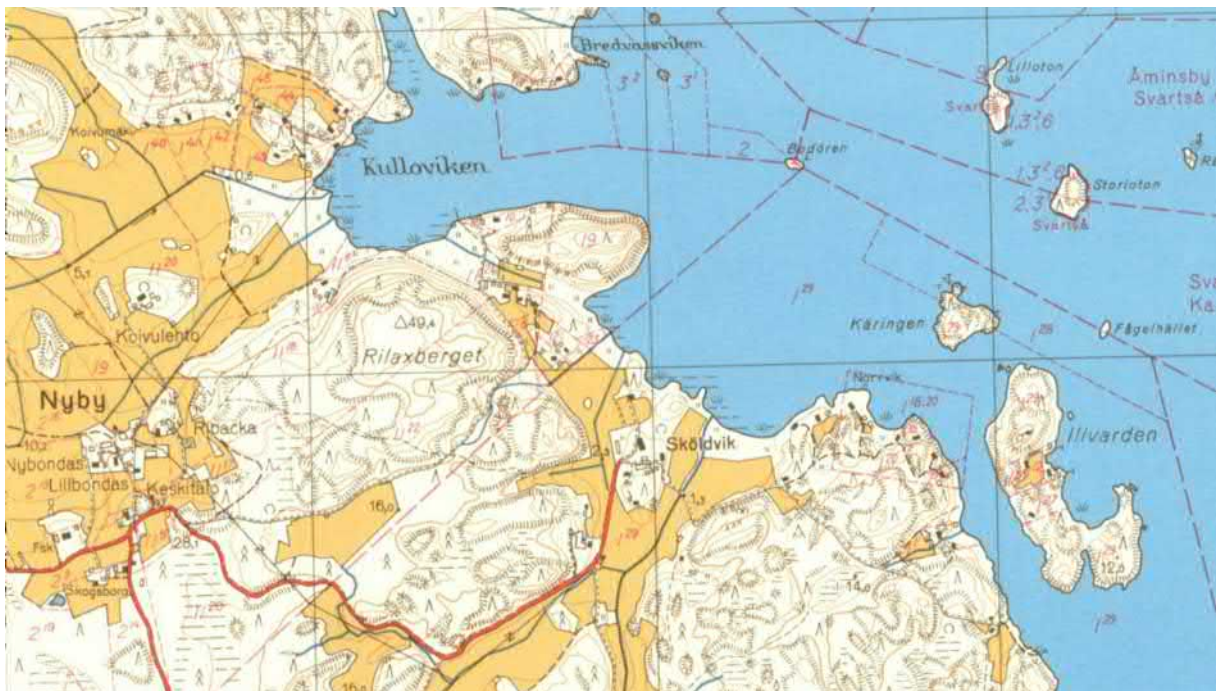

Kuva 50. Eteenin korjaamo. (A-Insinöörit 2023)

4.3.2 Asuinrakennukset

Kulloonlahden etelärannalla loma-asunnot Prästtorp, Merikallio, Önskebo ja Merenhenki muodostavat asuinrakentamisen kokonaisuuden Holmuddenin kallioisen mäen luoteisreunalle Rantakylänpolun päätteessä. Näistä Merikallio, Önskebo ja Merenhenki edustavat tavanomaista 1960–70-lukujen loma-asuntorakentamista. Rakennuspaikat ovat aiemmin kuuluneet kauempana rannasta Holmuddenin ja Rilaxbergetin välissä sijainneille asuinrakennuksille ja alkuperäiset rakennukset on todennäköisesti purettu, kun tilalle on 1960-luvulla toteutettu loma-asunnot. Prästtorp eroaa muista loma-asunnoista sekä maisemalliselta sijainniltaan, että rakentamistavaltaan ja edustaa vanhempaa asuinrakennuskantaa. Kulloonlahden pohjukassa Rilaxbergetin luoteisreunalla on vanha asuinpaikka Sjökulla, joka on viime vuosina toiminut Keravan kalastajien virkistyskohteena. Pihapiirin vanha hirsinen saunarakennus on hyvin säilynyt, mutta päärakennus on huonokuntoinen.

Ilvardenin saarella on viisi rakennettua kiinteistöä: Ilvarden, Berghäll ja Berghäll II, Kajutan ja Ullebo. Ilvardenin kiinteistöllä on aikanaan asunut Sköldvikin kartanon seppä (suullinen tieto, 14.6.2024 nykyinen omistaja).

Kuva 51. Ote vuoden 1962 peruskartasta (Maanmittauslaitos, Vanhat painetut kartat, vanhatkartat.fi).

Sjökulla

Sjökulla sijaitsee Rilaxbergetin kallioisen rinteän luoteispuolella Kullonlahden perukkaan johtavan tien päässä. Pihapiiristä ei ole näkymää merelle. Pihapiiri on kasvillisuudeltaan rehevä ja rakennukset on sijoitettu kiertämään pihapiiriä. Päärakennus ja sitä vanhempi hirsirunkoinen, lyhytnurkkainen asuinrakennus/aitta ovat pihapiirin vanhimmat rakennukset 1900-luvun alkupuolelta (aitta voi olla vanhempikin). Pihapiiriin on rakennettu muutamia uudempia rakennuksia kuten pyöröhirsinen, pitkänurkkainen saunamökki, puuliiteri ja toinen varistorakennus sekä grillikatos. Pihapiiriin pohjoispuolella on ollut asuntovaunualuetta muutamalle vaunukunnalle.

Kuva 52. Sjökullan päärakennus merelle päin. (A-Insinöörit 2024)

Kuva 53. Päärakennus etelän suunnasta kuvattuna. (A-Insinöörit 2024)

Kuva 54. Sjökullan lyhytnurkkainen hirsinen asuinrakennus/aitta. (A-Insinöörit 2024)

Prästtorp

Prästtorp sijaitsee tasaisimmalla maastokohdalla Holmuddenin selänteen pohjoisreunalla. Tila on näkyvällä paikalla Kulloviken rannalla, sillä kasvillisuutta on poistettu viime vuosina. Päärakennusta on muutettu merkittävästi vuoden 2020 jälkeen tehdyissä remonteissa ja laajennuksissa. Alkuperäisiä arvoja on säilynyt lähinnä paikoitellen sisätiloissa.

Kuva 55. Päärakennus, Prästtorp. (A-Insinöörit 2023)

Kuva 56. Rantasauna, Prästtorp. (A-Insinöörit 2023)

Kuva 57. Vaja, Prästtorp. (A-Insinöörit 2023)

Merikallio

Merikallion loma-asunto sijaitsee heti Prästtorpin pihapiirin itäpuolella. Tummanruskeaksi maalattu ja julkisivuiltaan lomalaudoitettu päärakennus on säilyttänyt hyvin rakentamisaikaiset piirteensä. Päärakennus on rakennettu korkean betonisokkelin päälle jyrkkään kalliorinteeseen ja varasto rajaa pihapiiriä rakennuspaikan länsirajalla. Lisäksi

pihassa on pari muuta alle 10 m² kokoista vajaa, joista toinen on paikan päällä rakennettu, rankarakenteinen ja punaiseksi peittomaalattu varasto/puuvaja ja toinen kevytrakenteinen, kapeista hirsistä tehty, uudehko valmisvaja.

Kuva 58. Päärakennus, Merikallio. (A-Insinöörit 2023)

Önskebo

Rakennus sijaitsee jyrkällä kalliolla ja se on rakennettu korkean betonisokkelin päälle. Rakennus näyttää rannan puolelta 1970-luvulla rakennetulta massiivisine umpiräystäineen. Myös ruskeat nurkkalaudat ja ikkunoiden ruskeat vuorilaudat rannan puolella vahvistaa 1970-luvun tunnelmaa.

Kuva 59. Päärakennus pihan puolelta (vas.) ja rannan puolelta (oik.), Önskebo. (A-Insinöörit 2023)

Merenhenki

Merenhengen rakennuspaikalla on pienehkö 1960 rakennettu saunamökki ja pihapiirissä on lisäksi kaksi vajaa ja ulkokuussi sekä matala maakellari heti saunamökin takana. Päärakennus on pienen kokonsa vuoksi taitavasti sovitettu maastoon ja se seisoo betonipilareilla.

Kuva 60. Päärakennus, Merenhenki. (A-Insinöörit 2023)

Holmnäs

Holmnäs sijaitsee Holmuddenin eteläpuolella, lahdenpoukamassa. Rakennuspaikka sijaitsee alavalla paikalla. Tilan loma-asunto on vuodelta 1980 (RH-rek.) ja sitä on myöhemmin laajennettu rannalta katsoen rakennuksen taakse. Päärakennuksessa on jyrkkä harjakatto, koteloidut sivuräystäät ja koristeellinen otsalauta pääjulkisivussa. Rakennus on perustettu pengerryksen päälle, maanvaraisesti betoniperustuksin. Julkisivuissa on ruskea vaakasuuntainen lomalaudoitus ja valkoiset ikkunanpielet. Lähempänä rantaa on hirsirakenteinen saunarakennus, jossa on loiva harjakatto. Kauempana rannasta, loma-asunnon takana on erillinen talousrakennus. Pihapiiri on avointa hiekka ja nurmikenttää.

Kuva 61. Päärakennus, Holmnäs. (A-Insinöörit 2023)

Kuva 62. Rantasauna, Holmnäs. (A-Insinöörit 2023)

Ilvarden

Tila Ilvarden sijaitsee Ilvardenin saarella saaren korkeimman kallioisen mäen eteläpuolella ja on saaren rakennuspaikoista vanhin ja pohjoisin. Tila rajautuu mereen idässä. Tilalla on asunut aikanaan Sköldvikin kartanon seppä. Pihapiirin kaakkoiskulmassa on myös vanhempi hirsinen, punamullattu asuinrakennus, joka ei näy 1962 peruskartassa, joten rakennus on todennäköisesti siirretty nykyiselle paikalleen muualta, mahdollisesti jopa länsirannalla olevan Ullebon rakentamisen yhteydessä naapuritonilta. Lisäksi tilalla on punamullatut talousrakennus ja ranta-aitta sekä uudehko harmaa hirsirunkoinen ranta-aitta (makuuaitta?). Vanhimmat rakennukset ovat säilyttäneet hyvin alkuperäiset piirteensä. Rakennukset sijaitsevat erillään toisistaan (pohjoisrajalla sijaitsevaan talousrakennukseen etäisyyttä noin 30 m ja etelärajalla kaakossa olevalle asuinrakennukselle noin 50 m) ja pihapiirin alavilla kohdilla on kaivettuja ojia, mikä viittaa siihen, että rakennusten väliin jäävää maata on ollut heinäpeltona/niittynä. Päärakennuksen eteläpuolella on kaivo. Pihaa rajaavat lehtomaiset alueet, jossa kasvaa pääasiassa koivua, muutamia haapoja ja pihlajia sekä mäntyjä. Niiden takana nousevat kalliot mäntyineen.

Ilvardenin tilan pohjoispuolella saaren korkeimmalla kohdalla on muinaisjäännös, pronssikautinen hautapaikka (613010028).

Kuva 63. Ilvardenin päärakennus. (A-Insinöörit 2024)

Kuva 64. Ilvarden vanha asuinrakennus. (A-Insinöörit 2024)

Kuva 65. Ilvardenin talousrakennus. (A-Insinöörit 2024)

Kuva 66. Ilvardenin rantasauna. (A-Insinöörit 2024)

Berghäll

Berghäll sijaitsee Illvardenin saaren itärannalla. Päärakennus on 1950-luvun lopulta, mutta sitä on laajennettu länteen ja pohjoiseen. Sisäänkäynti rakennukseen on laajennusosan eteläjulkisivulta. Länsijulkisivun laajennusosassa iso pieniruutuinen ikkuna ja sen yläpuolella korotus (kattolyhty). Uusin laajennus on tehty pohjoiseen (pilariharkko-perustus). Päärakennuksen luoteispuolella sijaitsee pieni talousrakennus. Päärakennus on rakennettu kalliolle. Pihapiirissä kasvaa vaahteraa ja mäntyä, syreeniä ja muita pensaita.

Kuva 67. Berghäll päärakennus etelästä kuvattuna. (A-Insinöörit 2024)

Kuva 68. Berghäll päärakennuksen julkisivu merelle. (A-Insinöörit 2024)

Berghäll II

Kalliolle tiiviiksi rakennusryhmäksi rakennettu Berghäll II sijaitsee Illvardenin saaren itärannalla aivan Berghällin pihapiirissä kiinni. Saunamökki on alun perin 1960-luvun alusta ja kokonaan peruskorjattu. Sisäänkäynnit rakennukseen on länsijulkisivulta katamattoman terassin kautta. Saunamökin lounaispuolella sijaitsee pieni talousrakennus/makuuaitta ja sen eteläjulkisivulla oleskelukatoks. Rakennukset on rakennettu kalliolle ja yhdistetty toisiinsa terassein ja puukäytävin. Pihapiiri on avoin meren suuntaan.

Kuva 69. Berghäll II saunamökki. (A-Insinöörit 2024)

Kuva 70. Talousrakennus/makuuaitta. (A-Insinöörit 2024)

Kajutan

Kajutan sijaitsee Illvardenin saaren itärannalla aivan Berghäll II:n pihapiirin etelälaidalla. Rakennuksia on kuitenkin myös pidemmällä rannasta tilan länsiosassa. Saunamökki on 1960-luvulta. Rannan rakennukset on rakennettu kalliolle. Pihapiiri on aivan ranta-aluetta lukuun ottamatta suojainen ja metsäinen.

Kuva 71. Kajutan loma-asunto. (A-Insinöörit 2024)

Kuva 72. Kajutan rantsauna. (A-Insinöörit 2024)

Kuva 73. Kajutan talousrakennus/tupa. (A-Insinöörit 2024)

Kuva 74. Kajutan, telttamallinen makuuaitta. (A-Insinöörit 2024)

Ullebo

Ullebo sijaitsee Illvardenin saaren länsirannalla ja sinne on oma rantautumispaikka. Kaksi loma-asuntoa sijaitsevat korkealla rannassa, mutta talousrakennuksia on kuitenkin myös pidemmällä rannasta tilan itäosassa. Loma-asunnot 1 ja 2 on rakennettu 1970 ja 1969. Vuoden 1962 peruskartassa alueella näkyy yksi rakennus ja hieman eri kohdassa kuin nykyiset rakennukset. 1970–80-luvun peruskartoilla olemassa olevat loma-asunnot sijaitsevat eri kiinteistöillä. Rakennukset on rakennettu kalliolle. Pihapiiri on suojainen ja metsäinen.

Kuva 75. Ullebo loma-asunto, julkisivu merelle länteen. (A-Insinöörit 2024)

Kuva 76. Ullebo loma-asunto, julkisivu itään. (A-Insinöörit 2024)

Kuva 77. Ullebo loma-asunto, julkisivu länteen. (A-Insinöörit 2024)

5 Johtopäätökset

Kilpilahti on ollut jo 1960-luvulta asti teollisuusalueena ja osa Porvoon merimaisemaa. Suurteollisuusalue poikkeaa mittakaavaltaan ja rakentamistavaltaan muusta lähialueen maisemasta ja rakennetusta ympäristöstä, koska se sijaitsee soiden, maaseutu- ja merenrantamaisemien ympäröimänä. Maiseman muuttuminen on mahdollista jo voimassa olevaa teollisuusalueen asemakaavaa toteuttamalla. Asemakaavan muutoksella rakennusoikeus ei kasva.

Kaava-alueen pohjoisreunalla sijaitsevat Holmudden ja Rilaxberget muodostavat tärkeän maisemallisen suojan Kullonlahden rannoilla olevien asuntojen suuntaan ja niiden säilyttäminen rakentamattomina on tärkeää. Holmuddenin pohjoisreunalla olevat loma-asunnot todennäköisesti menetetään, kun niitä ei voi enää jatkossa käyttää loma-asuntoina. Alueen on mahdollista palautua luonnontilaiseksi. Prästtorp isoimpana asuinrakennuksena saattaa soveltua myös rajatun käyttäjäryhmän kokous- ja koulutuskäyttöön.

Nybyn paikallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä ei voida säilyttää nykyisessä asumiskäytössä, joten on todennäköistä, ettei rakennuskanta tule asumattomana säilymään pitkään. Nykyisille asuinrakennuksille ja maatalousrakennuksille on vaikea löytää teollisuus- ja varastointitarkoituksiin.

Teollisuusalueen laajentuminen Kullonlahdentien suuntaan muuttaa nykyistä luonnonympäristöä rakennetuksi ympäristöksi. Samanlainen muutos maaseutumaisemasta ja alkutuotantoon painottuvasta maankäytöstä teollisuusalueeksi on jo tapahtunut Kullon yritysalueella (nykyinen Kilpilahden yritysalue) Nesteentien länsi-/eteläpuolella. Nybyn peltoaukean eteläreunalle tulee muodostaa puustoinen suojavyöhyke, jotta Nybyn peltomaisema edelleenkin rajautuu ehyeen metsänreunaan, vaikka teollisuusrakentaminen osittain näkyisikin puustonlatvusten yli. Uusi teollisuusrakentaminen tulee Kullonlahdentien eteläpuolella sijoittumaan alaville ja suhteellisen tasaisille maastokohdille, joten alueen toteutuksesta aiheutuvat maisemavaikutukset jäävät paikallisiksi.

Suunnittelualueen eteläosassa laiturin 9 lähellä Sandvikin lahden metsäiset ja korkeuseroiltaan vaihtelevat alueet pistoraitien itäpuolella muodostavat suojavyöhykkeen Sandvikin edustustilojen ympärille. Näillä ranta-alueilla sijaitsee myös

muinaisjäänköksiä, jotka ovat muinaismuistolaililla rauhoitettuja. Kyseiset rantametsät suojaavat maisemanäkymiä myös vastarannalla Emäsalossa olevien loma-asuntojen suunnasta katsoen.

Kuva 78. Kartalla on osoitettu merkittävimmät rakentamiseen tavoitellut alueet punaisilla katkoviivaympyröillä ja kaava-alueen likimääräinen rajausta valkoisella katkoviivalla (Taustalla: Ilmakuva, Maanmittauslaitos, 2023).

Merkittävimmät maisemalliset vaikutukset syntyvät Satamatien eteläpuolisen ja sataman läheisen nykyisen jo täyttömaalle rakennetun kentän mahdollisesta rakentamisesta tuotantokäyttöön. Satamatien eteläpuolella on vielä rakentamatonta korttelialuetta, jonka rakentamisella voi olla merkittäviä maisemallisia vaikutuksia Svartbäckinse-län suuntaan. Vaikutusten suuruus riippuu alueelle rakennettavan tuotantolaitoksen mittakaavasta. Alue sijaitsee tuotantolaitosten ympäröimänä, joten rakentamisen laajentaminen kyseille alueelle on maankäytön tehostamisen näkökulmasta tarkoituksenmukaista. Rakentamisen suuntaus on suositeltavaa valita jo toteutuneiden tuotantolaitosten suuntaa noudattavaksi (ns. samaan koordinaatistoon olemassa olevien rakenteiden kanssa). Maisemallisia vaikutuksia voidaan lieventää mm. louhinnoilla, jolloin

rakentaminen sijoittuisi luonnollista maanpintaa alemmaksi. Jos alueella ei tehdä louhintatöitä, maisemalliset vaikutukset voivat olla merkittävät rakentamisen sijoituessa mereltä katsoen korkealle. Sataman läheisen alueen rakentaminen sijoittuisi satamatoimintojen jatkoksi muodostaen aluejulkisivua Svartbäckinselälle päin.

Muuten teollisuusrakentamisen rakennusalat sijoittuvat maisemallisesti suojaisampiin kohtiin ja rakentaminen tulee näkymään puuston latvojen yläpuolella vain, mikäli alueille toteutetaan korkeita rakenteita kuten soihtuja tai suurehkoja säiliöitä tai piippuja. Uuden teollisuusrakentamisen maisemallisia vaikutuksia ei voida yksityiskohtaisesti arvioida ennen kuin rakennushankkeiden yksityiskohdat ovat tiedossa. Suurimittakaavainen rakentaminen on hyvä sijoittaa alueen keskiosiin ja mittakaavan on maisemallisesti katsoen hyvä pienentyä alueen reunoille päin. Tosiasiassa rakentamistapa on täysin riippuvainen teollisten prosessien vaatimuksista, eikä ole tarkoituksenmukaista lähteä rajoittamaan rakentamista maisemanäkökohtien mukaan, kun kyse on suurimittakaavaisesta teollisuusalueesta, jolla on jo pitkät perinteet teollisuusalueena. Mahdollisuuksien mukaan rakentamisessa voi ottaa huomioon maisemaan sopeuttavia suunnittelu- ja rakentamistapoja kuten valita värit maisemaan sopeutuviksi, ellei turvallisuussyistä ole tarpeen tehdä muita valintoja.